

İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Memet Kurtalan

İŞÇİNİN SESİ YAYINLARI 46

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin! Karkêren hemû welatan yekbi

İspanya'da Faşizmin Çözülüşü

İspanya'da Faşizmin ÇözülüŖü

Memet Kurtalan

İŖçinin Sesi Yayınları

İçindekiler

	Giriş	9
1.	Franko'nun siyasal sistemi, yönetimin örgütlenişi	10
2.	Endüstri ilişkilerindeki korporatif düzenleme	13
3.	Dikine Sendikalar — İşçi Komisyonları	15
	3.1. İşçi Komisyonları ve öteki sendikal örgütlenme girişimleri	17
	3.2. İşçi komisyonlarının örgüt anlayışı ve çalışma tarzı	24
4.	İşçi hareketinin durdurulamaz yükselişi (1960-1975)	26
5.	Öğrenci hareketi	30
6.	İktidar bloğunun çatlayıp dağılması, muhalefetin toplumsal tabanının genişlemesi	35
	6.1. Opus Dei	37
	6.2. Kilise	40

6.3. Monarşi	43
7. Yukarıdan reform — demokratik kopuş	48
8. Franko sonrasına toplu bakış	52
9. Franko sonrasında işçi hareketi.....	64
10. Sonuç	70
Notlar	85

Giriş

TKP-İşçinin Sesi, tam bir yıl önce faşizmin çözüldüğü tespitini yaptı ve ara dönemde parti çalışmalarının ana vurgularını belirledi. TKP-İşçinin Sesi örgütleri, devrimci savaşıma engin açınımlar getiren bu belirlemeler ışığında coşkuyla yeni görevlere saldırdılar. 5(1). Kongre, hem bu çalışmaların başarısını gösterdi, hem de partimizde yeni bir dönemi başlattı.

Aradan tam bir yıl geçti, gelişmeler belirlemele-
rimizi defalarca kanıtladı, ama sol hareketin körlü-
ğünde bir değişme olmadı. Bu tutum, Anadolu
devriminin çıkarları açısından gerçekten içler acısıdır:

“Hatırlarsınız, devrimci hareket önce finans-kapitalin varlığını kabul etmedi. Devlet-tekelci kapitalizmini kabul etmedi. Emperyalistleşme gereksinimini hâlâ kabul etmiyor. Sonra uzun uzun yıllar boyunca devrimci durumu görmedi. En

sonunda bunu görenler, faşizm geldikten sonra bile devrimci durumun gitmediğinde ısrar etti. Bir kısmı faşizmi kabul etmedi. Şimdi topluca çözülme sürecini reddediyor. Siyasal analiz ve öngörü açısından bu denli sık ve ciddi sınıfta kalan siyasal güçler, halka öncülük edebilir mi?

“Bir İrlanda şakası ile söylersek, Türkiye devrimci hareketinin çok örgütü ne istediğini hiçbir zaman bilmeyen fakat yine de uğrunda kavgaya her zaman hazır(!) bir durum gösteriyor.” (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, s.31)

Sol hareketin durumu böyle. Biz kendi işimize bakıyoruz. Bu yazımızda, partilinin pratik savaşımına yardımcı olması açısından, İspanya'da faşizmin çözülüşünü ve ardından gelen ara dönemin çeşitli yönlerini somut verilerle yansıtmaya çalışacağız.

1. Franko'nun siyasal sistemi, yönetimin örgütlenişi

Rejimin muhaliflerinden Juan Fernondez Figueraa, Franko için şöyle yazmış: “Bütün kartlar onun elindedir. O siyaset yapmaz, siyasetin ta kendisidir.”¹

Bu, Franko faşizminin iktidar bloğu içindeki güç dengelerinin özlü bir anlatımıdır.

Franko'nun iktidar bloğu İç Savaş'ı (1936-39) kazanan koalisyona dayanırdı. Falanjistler, Alfonsin monarşistleri, Katolik Eylem'ciler ve Carlist'ler İç Savaş'ta Franko etrafında birleşmişlerdi. Daha sonra Franko, bütün bu gurupları *Movimiento Nacional* (Milli Hareket) denilen bir çatı altında topladı. Bu, bir çeşit "parti"ydi.

Hükümet, *Movimiento* içinde değişen güç dengelerine göre oluşurdu. Zamanla hangi gurupların hangi bakanlıkları elinde tutacağına ilişkin eğilimler de belirdi. Sonra, her korporasyonun hükümette temsil edilmesine özen gösterilirdi.

Franko, bakanları ve devlet aygıtındaki kilit yöneticileri atama-azletme yetkisini elinde tutuyordu. 1972 yılına dek kendisi yürütmenin doğrudan başı olarak kaldı. Bu tarihe kadar bir başbakan atamadı. Hem devlet, hem hükümet başkanlığını yanyana yürüttü.

Hükümet başkanıydı fakat kendini hiçbir zaman yürütmenin ortak sorumluluğuyla bağlamadı. Hükümetin bazı eylemleri, halk yığınlarında, dolayısıyla iktidar bloğunda hoşnutsuzluk yaratırsa, güç dengelerinin değiştiğine hükmeder ve kendisinin yıpranmasına yol vermeden derhal ilgili bakanı azlederdi. Hükümet, Franko ile iktidar bloğu arasında bir çeşit volan kayışı işlevi görürdü.

Franko, zaten, hiçbir gurubun ya da kişinin

12 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

fazlaca sivrilmesine müsaade etmezdi. Biraz fazlaca parlayan bakanın bir gecede siyasal hayatına son verildiği çok oldu.

1950'ye gelindiğinde, rejim belli bir stabilizasyona girdikten sonra, Franko, orduyu bilinçli bir biçimde siyasetten uzaklaştırdı. Hükümetteki ordu temsilcilerini azaltarak daha çok devlet bürokrasisine yaslanmaya başladı. Böylece, iktidar koridorlarına yükselişin tipik modeli şöyle oldu. Geleceğin bakanı, üniversitede parlak bir derece yaparak işe başladığı. Daha sonra, devlet bürokrasisinin imtiyazlı bir kolunda ya da akademik kariyerde basamakları çıkardı. Bundan sonraki aşama, herhangi bir devlet örgütünde genel müdürlüğe, valiliğe ya da rektörlüğe yükselip, Franko'nun gözüne girmeyi beklemek olurdu.

Franko, yasama erkinin kullanımında, yalnızca fikir belirtme yetkisi olan *Cortes*'den yararlanırdı. *Cortes*, yani danışma meclisi, 1942'de devreye girdi. 1946 ve 1966'da kuruluşunda bazı değişiklikler yapıldı. Faşizm çözülmeye başladıktan epey sonra, 1966'da, liberalleşme gösterisi olarak çıkartılan anayasa karikatürü Organik Devlet Yasası'na göre *Cortes*'in kuruluşu şöyle oldu: 564 üyeli *Cortes*'in %19'u, yalnızca aile başkanlarının ve evli kadınların oy verme hakkı olduğu "genel seçim"le gelecekti. Üyelerin %53'ü *Movimiento*, dikine sendikalar ve yerel otoritelerce "seçilecekti". Geriye kalan %28'i de Franko "seçecekti".

2. Endüstri ilişkilerindeki korporatif düzenleme

Franko faşizmi altında toplumdaki değişimleri çözümlenebilmek için, sınıflararası güç dengelerinin en yanılmaz bir göstergesi olan endüstriyel ilişkilerin durumunu incelemek gerekiyor. Bunun için de Franko faşizminin nasıl bir endüstriyel ilişki öngördüğüne bakalım.

Franko'nun yasal sisteminin çekirdeğini oluşturan 1938 tarihli çalışma yasası *Fuero de Trabajo*, 1927 tarihli İtalyan *Carta del Lavoro* ile 1933 tarihli Portekiz *Estatuto do Trabalho Nacional*'ın bir benzeriydi. Yasa öngördüğü sendikaları şöyle tanımlıyordu:

“Dikine sendikalar, devletin denetimi altında hiyerarşik olarak örgütlenmiş korporasyonlardır. Kumanda kademeleri münhasıran Falanj militanlarından oluşturulur... Sendikalar devlet hizmetinde birer araçtırlar... Üretimi aksatan herhangi bir bireysel ya da toplu eylem devlete karşı işlenmiş bir suçtur.”²

Dikine sendikalar emek ve sermayeyi aynı çatı altında topluyordu. Böylece ekonomik faaliyetin farklı yönlerini temsil eden tarafların uyumlu çalışması hedefleniyordu! Falanj militanlarının kumanda kademesini tuttuğu dikine sendikalar bürokrasisi,

14 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

patron, menecer tarafının istemlerini aşağıya direktif olarak indirirdi. Ama buna karşılık işçilere bazı sosyal yararlar da sağlardı. Bunlardan en önemlisi, grev yaşağını tazmin etmek için verilen iş güvencesiydi. Çeşitli tazminatlar ve bürokratik işlemlerden ötürü işçi çıkarmak zor ve pahalıydı. Pratikte, işçi, yalnızca "yıkıcı faaliyeti" saptanırsa işten atılabılırdi.

Endüstriyel ilişkileri belirleyen bir başka uygulama da, işkolu çapında bütün ücretlerin çalışma bakanlığınca saptanması ve bu saptamanın bağlayıcı olmasıydı.

Bu sistem, işçi hareketinin ezilmişliği koşullarında 1950'lerin ortalarına kadar fazla yara almadan sürdü. Belli bir stabilizasyon ve "çalışma barışı" sağladı. Ne var ki, bu yıllardan sonra yaşamda *de facto* belirlemekte olan endüstriyel ilişkilerle dikine sendikalar sistemi arasında yavaştan bir açıklık doğmaya başladı.

1956'da çıkarılan iki kararname, endüstriyel ilişkilerdeki değişmeleri resmileştiren ilk çözümler belirttileri oldu. Bu kararnameler, fabrika yönetimlerine, işçilerle gayri resmi anlaşmalara gitmede bazı manevra olanakları sağlıyordu.

Yaşam ittikçe peşinden yeni düzenlemeler de geldi. 1958'de toplu pazarlığa göz yumulacağı ve grevlere karşı resmi tutumun yumuşatılacağına ilişkin imâlar yapıldı. Daha da önemlisi, dikine sendikaların fabrika içindeki görevlilerinin seçimle işbaşına geleceği ilkesi kabul edildi. Böylece, endüstriyel ilişkileri düzenleyen korporatif kurumların krizi geri döndürülemez bir safhaya girdi.

3. Dikine Sendikalar — İşçi Komisyonları

Franko faşizminin öngördüğü endüstri ilişkilerini işçi sınıfı hiçbir zaman kabul etmedi. İşçi hareketinin İç Savaş'tan sonraki ezilmişlik yılları hiç de öyle sessiz-sedasız geçirilen bir dönem olmadı.

İşçi hareketinin ezilmişliği dedik. Önce fabrikada bunun ne anlama geldiğini bir örnekle açalım. Bir işçi lideri, 1976'da, eski günleri şöyle anlatıyor:

“Biliyor musunuz, işçiler o zamanlar bir mektuba imza koymaktan bile korkuyorlardı. Hem de siyasal hiçbir yanı olmayan, tamamıyla ekonomik istemler taşıyan bir mektuba. 1960'ların başlarında bile imza atmak tehlikeli sayılıyordu. O zamanlar işler şimdiki gibi değildi. Düşünün, 1955'de benim fabrikam *Isodel*'de ortada dolaşan bir mektubun son cümlesi şöyleydi: 'Eğer istemlerimizi çok düşüncesizce bulursanız, lütfen bizi affediniz!' İstediklerimiz de birşey olsa bari. Servis otobüsü şurda değil de burda dursun gibilerden şeylerdi.”³

Şaka değil, ülke, her iki taraftan bir milyon kişinin öldüğü İç Savaş'ın güçlü etkisi altındaydı. Dahası İç Savaş'ın bittiği 1939'dan, stabilizasyonun sağlandığı 1950 yılına dek insan avı sürmüştü. Bu yıllar arasında 50 bin anti-faşist — bu rakamın 300 bin olduğunu

16 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

söyleyenler de var — hapisanelerde, çalışma kamplarında, idam sehparalarında, suikastlerde, sokak çatışmalarında, dağlarda gerilla savaşında can vermişti. 1939 temmuzunda İspanya'yı ziyaret eden İtalya Dışişleri Bakanı Kont Galeazzo Ciano'nun raporuna göre, yalnızca Madrid'de hergün 200-250 kişi ölüm mangalarının önüne diziliyordu.

"Lütfen affediniz"i bütün bunların ışığında değerlendirmek gerekiyor. Ne olursa olsun, sınıf soruna çözümler arıyor. İş ve yaşam koşullarındaki gerilemeyi bir yerlerde tutabilmek için fabrika yönetimlerine, çevrede hatırı sayılır kişiler, papazlar, yaşlı işçiler eliyle mektuplar yollanıyor. Ne elde edilebildiği fazla önemli değil. Önemli olan sınıf hayata küsmüyor, arayışlarını sürdürüyor. Arada bir, tekil ve rastlantısal çıkışlar biçiminde de olsa, rejimin boşluklarını yokluyor. Örneğin, 1 Mayıs 1947 Bilbao grevleri, Mart 1951 Barselona kitle ulaşım araçları grevi, 1956 baharında yığınsal grev girişimleri iz bırakıyor.

İspanya işçi sınıfının o gerçekten tarihsel örgütlenme biçimi olan *İşçi Komisyonları (Comisiones Obreras)* işte bu savaşların içinden çıktı. *İşçi Komisyonları*, fabrikada güven biriktirmiş öncü işçilerin adeta içgüdüsel olarak oluşturdukları, gayri resmi bir iç örgütlenmeydi. Çoğu kez bir adı da olmazdı. Öncü işçiler, sınırları belli bir hedefe ulaşmak, belli bir eylemi kotarmak için yanyana gelirlerdi. İş bittikten sonra *Komisyon* dağılırdı ama dirsek teması sürerdi.

İşçi Komisyonları'nın ilk olgunlaşma belirtileri

1956'da Asturyas bölgesi *La Camucha* kömür ocakları grevinde görüldü. *Komisyon* deneyi, çok güçlü bir sınıf geleneği olan Asturyas madencileri arasında tuttu. 1962-64 grevlerinden sonra *İşçi Komisyonları* kalıcılaştı ve bütün işçi yataklarına bir efsane gibi yayıldı. Artık her ileri işçi kendini *Komisyon*'dan sayıyordu.

Yukarda, rejimin endüstriyel ilişkilerdeki devrimin ipini elden kaçırmamak için 1956 ve 1958'de yasal değişiklikler yaptığını söylemiştik. Böylece dikine sendikaların hayattan kopmuşluğu giderilecekti. Fabrika temsilcilerinin seçimle işbaşına geleceği ilkesinin kabulüyle, yaşamda *de facto* oluşan gayri resmi işçi aktiflerinin dikine sendika hiyerarşisinin içine emilmesi hedeflenmişti. Oysa bu "hiç istenmedik" açınımlar getirdi. *İşçi Komisyonları*, dikine sendikaya temsilci seçiyoruz diye artık açık-legal toplantılarda oluşturulur oldu. Böylece, *İşçi Komisyonları*, dikine sendikaların resmi görevlileri olarak daha geniş işçi yığınlarına seslenme olanağı buldu.

3.1. İşçi Komisyonları ve öteki sendikal örgütlenme girişimleri:

İç Savaş öncesinde İspanya işçi sınıfının iki büyük sendikal örgütlenmesi vardı. 1.444.474 üyeli *Union General de Trabajadores* (UGT) sosyalistlerin, 1.577.547 üyeli *Confederacion Nacional de Trabajo* (CNT) anarşistlerin etkinliğindeydi. Komünistlerin sendikal

18 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

alandaki gücü zayıftı.

İç Savaş'tan sonra anarşistler silindi. Ancak 1976'da marjinal bir gurup olarak ortaya çıkabildiler.

İç Savaş yenilgisinden sonra sosyalistler bir türlü yeni koşullara ayak uyduramadılar. Örgütsel devamlılık tezini ileri sürerek UGT'nin illegal örgütlenmesini savundular. Bu onlar için büyük bir tarihsel hata oldu. Gizli sendikalarda ısrar etmeleri, hayatın içinden fıskıran *Komisyonlar*'dan dıştalanmalarını getirdi. Sosyalistlerin asıl yıkımı da bu oldu. UGT'nin yeniden yükselişi Felipe Gonzalez gibi sosyalist liderlerin 1972'de ülkeye girip örgütü toparlamasıyla başladı.

Komünistlerin sendikal taktiği *Partido Comunista de Espana* (PCE) liderlerinin 1948 eylülünde Stalin, Molotov ve Suslov'la yaptıkları toplantıda biçimlendi. Bu toplantıda, İspanyol komünistlerine, gerilla savaşını bırakmaları, öteki guruplarla bağlaşıklık içinde demokratik platformlar yaratmaları ve legal kurumlara girmeleri önerildi.*

Komünistler iki koldan çalıştılar. Bir yandan, 1960'lara gelindiğinde komünistlerin de OSO diye bilinen bir gizli sendika örgütlenmesi vardı. Öte yandan da *İşçi Komisyonları* içinde çalışıyorlardı.

* 1943'de Stalingrad savunması sırasında komünistler ile anarşistlerin bir bölümü gerilla savaşına başladılar. 1943-51 arasında 5.548 gerillacı (*bandoleros*) öldürüldü. Gerillalara destek olan 19.407 kişi tutuklandı.

Belki tek ata oynamak istemeyişlerinden, belki bazı yerel özgüllüklerden ötürü bu böyleydi. Ama 1962-64 grevleriyle hayatın gidiş yönünün *İşçi Komisyonları*'ndan yana olduğu kesinlikle açığa çıkınca, PCE, gizli sendika çalışmalarını tamamiyle terkedip vargüçüyle *Komisyonlar*'a dalma akıllılığını gösterdi.

PCE'nin *İşçi Komisyonları* taktiği ona paha biçilmez değerde olanaklar açtı. Bu taktiği, *Komisyon* liderlerinden Julian Ariza şöyle özetliyor:

“Resmi sendika seçimlerine katılıp onun bina ve maddi olanaklarından yararlanmayı savunduk. Bunu, resmi sendikanın yapısını, ilkelerini ya da hiyerarşisini kabul ettiğimizden değil, işçi demokrasisinin hayata geçmesini kolaylaştırmak için yaptık. Bu alanda legalitenin kullanılması, hem sendikal hakların yaşama geçirilmesi, hem de, aynı zamanda, resmi çerçevenin reddedilmesi demek oluyordu.”⁴

Resmi sendika içinde çalışmak, işçi hareketi için canalcı önemi olan birçok bilgiye ulaşma olanağını sağlıyordu. İşverenin parasal durumu, siparişleri, rasyonelleşme ve üretim planları, hükümet kararnameleleri birinci elden öğreniliyordu. Sonra, resmi sendika görevlisinin ayda 40 iş saatini sendikal çalışmaya ayırma hakkı vardı. Fabrikanın her

20 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

bölümünde engellenmeden dolaşabilir, her işçiyle konuşabilirdi. Böylece, haberleşme ve siyaset iletmede kilit görev görürdü. Dahası her teksir makinesinin polise kayıtlı olduğu İspanya'da sendikanın makinesini ve duyuru panosunu kullanmak büyük olanaaktı.

Komünistler bu yoldan yürüdüler, işçiyle çok sıkı bağlar kurdular ve günlük sendikal çalışmada muazzam deneyim biriktirdiler. İç Savaş'tan kalma sendika kadrolarının çok olmayışı bir bakıma avantaj oldu. Böylelikle, kadroların koşullara uyum sağlama sorunuyla pek uğraşmadan, doğrudan doğruya hayatın içinden zaten koşullara uygun kadrolar çıkardılar.

İşçi Komisyonları içinde komünistlerin yanısıra iki Maoçu örgüt, bazı anarşist unsurlar ve bağımsızlar vardı. PCE, sosyalistlerin de temsil edilmesinden yanaydı. Anlaşıldığına göre, komünistler bu uğurda çok taban tepmişlerdi:

“İşçi hareketinin bu yeniden örgütlenişi içinde üçüncü güç, yani sosyalistler eksikti. *Komisyonları* genişletmek istiyoruz ama sosyalistler ortalıkta görünmüyorlardı. Camacho'yla ben, sokaklarda fellik fellik sosyalist arıyorduk.* Madrid kazan biz kepçe sosyalistlerin peşindeyiz! Fakat bu çözülmesi zor bir sorundu. Çünkü sosyalistler İç Savaş'ta büyük darbe yemişlerdi. Yanlış anlamayın, onlar daha ağır teröre

uğratıldı demek istemiyorum. Biz zaten bir avuç komünist sendikacıydık. Onlar çoktu ve payları da ona göre oldu. Bütün UGT darmadağın edilmişti. Ama UGT tükenmemiştir. Ve öyle sanıyorum ki, pek çok kişi, özellikle partideki birçok yoldaş bunu anlayamadı. UGT orada, kafalarda duruyordu. Evet, UGT dağılmıştı ama muazzam bir potansiyel güç olarak duruyordu. Ve şimdi bu potansiyel güç uyanıyor. Başka türlü UGT'nin bu yükselişini anlamak mümkün değildir.”⁵

Bir *Komisyon* liderinin 1976'da söylediği bu sözler, Franco'nun yatağa düştüğü son yıllarda UGT'nin hızla toparlanışının nedenlerinden birini de açıklıyor.

Peki, sosyalistler daha önce nerelerdeydiler ve

* Marcelino Camacho, *İşçi Komisyonları*'nın efsanevi lideridir. Camacho, 1943'de, Tangier emek kampından Cezayir'e kaçtı. Cezayir'de komünist partisinin sendikalar görevlisi olarak çalıştı.

1957'de İspanyol otoriteleri, Camacho'ya İspanya'ya giriş izni verdiler. Camacho, *Perkins Hispania* fabrikasında iş buldu. Metal işçileri arasında *Komisyon* örgütlenmesine girişti.

1966'da Çalışma Bakanlığına 30 bin işçinin imzasını taşıyan dilekçeyi verenler arasındaydı. Derhal tutuklandı, işten atıldı. Tutukluluğu kısa sürdü ama bir yıl sonra tekrar hapse düştü. 60 bin işçinin gösterisi sonucu serbest bırakıldı. Daha sonra böyle defalarca hapse girip çıktı.

1976 temmuzunda *İşçi Komisyonları*'nın Barcelona'da yapılan gizli toplantısında genel sekreter seçildi. İki kez PCE sayılabili olarak meclise girdi. 1981'de sendikal işlere daha fazla zaman ayırabilmek için sayılabiliği bıraktı. Bazı yorumcular, *İşçi Komisyonları*'nın PCE'nin azalan prestijinden etkilenmemesi için bunu yaptığını söylüyorlar.

22 İSPANYA'DA FAŞİZMİN ÇÖZÜLÜŞÜ

Komisyonlar'a neden katılmamışlardı?

Ülke içindeki UGT kadroları dağınıktı. Yurtdışında muhacirleşen liderlik, açıkça pusuya yatmış, örgütlenmek için elverişli koşulları — Franko'nun ölmesi filan gibi (!) — bekliyordu. Militanlardaki eski günlerin özlemlerini sömüren “örgütsel devamlılık” tezi, ülkede ciddi bir çalışma yapmanın da kılıfı oluyordu. Çünkü ciddi bir çalışma yapmak ancak *İşçi Komisyonları*'na girmekle mümkündü. Fakat bu, eski “parlak konumların”, UGT düşüncesinin terkedilmesi demek olurdu. Sosyalistler, bir UGT liderinin yanıtından da anlaşılacağı gibi, *Komisyonlar*'da çalışmamaya siyasal gerekçeler buldular ama galiba “duygusal nedenleri” de vardı.

“Resmi sendika seçimlerinin boykot edilmesi için çalıştık. *İnanın ki, İç Savaş'ta ağır darbe yememiz gibi duygusal nedenlerle yapmadık bunu.* Resmi sendikaların rejimin temel direği olduğuna, işçi hareketini baskı ve denetim altına almak için kurulduğuna inanıyorduk.

“Sızma taktiği ve ‘entirizm’, resmi sendikaları dolayısıyla rejimi güçlendirdi. Bizim taktiğimiz, resmi sendikaları boşaltıp yalnızca kabuklarını bırakarak, işçilerin gerçek temsilcisi olacak fabrika komitelerini kurmaktı.”⁶ (abç)

UGT, uzun süre yurtdışından dantelâlı örgütlen-

me. modelleri yapıp yapıp işçi sınıfına sundu. Ama bir kez hayattan kopmuştu. Bu kopmuşluk, UGT programına da yansdı. UGT'nin, yani sendikanın programı parti programı gibi birşeydi. Programda kapitalizmden sosyalizme varmak için nasıl ekonomik reformlar yapılacağı, sırasıyla hangi tekellerin millileştirilmesi aşamalarından geçileceği, planlama ve kendi kendini yönetimin rolü vb. yana yakıla anlatılıyordu. Somut işçi sorunlarına ilişkin dişe dokunur birşey yoktu.

Bir de *İşçi Komisyonları*'nın program niteliğindeki Mart 1966 tarihli dökümanına bakalım. Belgedeki en "büyük" teorik lâf hepsi hepsi şu kadarcık:

"Kapitalist sistem, sınıf savaşını yaratır ve koşullarını belirler. Bir kapitalist sosyo-ekonomik sistemde iki sınıfın çıkarlarının uzlaşmasının imkânı yoktur."⁷

Çok basit ama çok çarpıcı değil mi? Belgenin geriye kalan bölümünde iş saatleri, ücretler, hastalık, işsizlik, emeklilik sigortaları üstüne somut istemler yer alıyordu. Belli ki, savaşın içinde olmak, *İşçi Komisyonları*'na varoluş nedenini ve hayatta tuttuğu mütevazı yeri iyi kavratmıştı.

İşçi Komisyonları'nın faşizm altında işçi sınıfının tümünü kucaklamadaki başarısının bir nedeni de, günlük sorunlar uğrunda savaşımın, sınıfın geri kesimlerini hareketlendirmede oynadığı kaldıraç rolünü iyi değerlendirmesiydi. Örneğin, *Komisyonlar*,

1962-64 kömür ocakları grevinde şu "çok ekonomik" istemler için savaşım içinde önce madencilerin sonra da bütün sınıfın gönlünü kazanmıştı: Sıcak suyu olan sağlıklı yıkanma yerleri, tünellerde daha çok istinad direği, daha az ve daha dikkatli dinamitleme, ocaklarda tozu dindirmek için su püskürtücü araçlar vb.

Son olarak, yurtdışındaki UGT önderliğiyle anlaşamayan ve *İşçi Komisyonları* deneyinden etkilenen bazı sosyalistlerin katoliklerle birlikte kurdukları *Union Sindical Obrera*'dan (USO) söz etmek gerekir. USO, UGT ile *İşçi Komisyonları* arası bir örgütlenmeydi. Bir ara (1965-67) *Komisyonlar*'a girdi ama sendika içinde sendika çelişkisi doğduğu için ayrıldı. *Komisyonlar* gibi dikine sendika seçimlerine katılmayı sürdürdü. Pek fazla bir etkinlik sağlayamadı.

3.2. İşçi Komisyonlarının örgüt anlayışı ve çalışma tarzı

İşçi Komisyonları, UGT ve USO gibi sınırları belli bir örgüt değildi. Tabanda gevşek bir örgütlenme anlayışıyla ve hareket tarzında çalışıyordu. Yerel örgütlerin otonomisi genişti. Üyeliğinin sınırları silikti. Daha doğrusu, *Komisyonlar*'ın çağrılarına kulak veren herkes doğal üye sayılıyordu:

"*İşçi Komisyonları*, bir sosyo-politik harekettir, örgüt değil, örgütlü bir harekettir.

Komasyonlar'ın taktikleri bütün işçi sınıfına benimsenmiştir. İnşaat sektöründeki son greve işçilerin %80'i katıldı. Bundan şu sonuç çıkar: Bu işçiler *Komasyonlar*'ın direktiflerini dinlediler, dolayısıyla onlar *Komasyon*'ludurlar. Çünkü, *İşçi Komasyonları*, yalnızca örgütlü öncü değil, aynı zamanda, savaşmak için yan yana gelen işçilerin ta kendisidir."⁸

İşçi Komasyonları, yasalar açısından illegaldi, gizli çalışmak zorundaydı. Ama gizlilik labirentlerinde kuruyup kalma tuzağına da düşmemeliydi. Bu durum, belli bir hesaplanmış riski göze almayı gerektiriyordu:

"Fabrika toplantılarının işçileri eğitmek, yığın eylemlerine hazırlamak için canalıcı önemi vardı. Böyle bir toplantı gizli olamaz. Peki bu toplantılarda kimler konuşacaktı? Tabii ki, her işin peşinden koşanlar, liderler konuşacaktı. Bunlar başını kuma gömmüş olamazdı ki! Dolayısıyla işçiler fabrika komisyonu üyelerinin kimler olduğunu aşağı yukarı bilirlerdi. Ama, bölge eşgüdüm komisyonu, işkolu ve işkolları arası komisyonu, ulusal sekreterlik bilinmezdi. Bu kademelerde çok dikkatli olmak zorundaydık. İlkemiz, üst organları korumak ama tabanda açık çalışmaktı."⁹

4. İşçi hareketinin durdurulamaz yükselişi (1960-1975)

1960'larda gelen ekonomik büyüme yılları, aynı zamanda işçi hareketinin kıran kırana grev savaşları içinde belini doğrulttuğu yıllar oldu. Bu savaşlar, iş ve yaşam koşullarını iyileştirici yönde somut kazanımlar getirdi. 1964-75 yılları arasında gerçek ücretlerde her yıl ortalama %7'lik artış elde edildi.

Grevlerin inatçı yayılışı karşısında, yüz-göz olmamak için, grevi vatan hainliği sayan 222 sayılı ceza yasasında 1965'de değişiklik yapıldı. Yeni formülasyona göre, ekonomik grevler *legalimsi* oldu. Ekonomik olmayan grev yapmak yine vatan hainliğiydi! Ama hayat hep önde gitti. Sendikal özgürlük-süzlük altında verilen ekonomik mücadele, en azından iş yasalarını sorguya çekmekte olduğundan, grevlerin "ekonomik olmayan" yanı her geçen yıl tırmandı.

1963-67 yılları arasında yapılan 1.676 grevin %44.2'si ücret artışı, %15.2'si toplu sözleşme sorunları, %4'ü de sendikal eylemlerinden ötürü işten atılan işçilerle ve öteki grevlerle dayanışma greviydi. 1967-74 yılları arasında yapılan 7.694 grevde ise dayanışma grevi oranı %45.4'e, toplu sözleşme grevi oranı %20.1'e yükseldi. Ücret artışı için grev oranı %25.6'ya düştü.

Yukarıda, bir UGT liderinin, resmi sendikalarda çalışma taktiğinin rejimi güçlendirdiğine ilişkin sözlerini aktarmıştık. Aslına bakarsanız, bu değerlendirmesinde yalnız değildi. Yönetici elitin bir kesimi de

böyle düşünüyordu. Onlara göre, *İşçi Komisyonları* ortodoks olmayan bir hareketti ve resmi sendika seçimlerine katılma taktiği hoşnutsuz işçilerin dikine sendikaya dolaylı bir desteğini sağlayabilirdi.

Bu yüzden, *İşçi Komisyonları*'na karşı ilk zamanlar *görelî bir siyasal hoşgörü* taktiği güttüler. Hatta, 1966 eylülündeki dikine sendika seçimlerinin hemen öncesinde bir bahar havası estirilerek *İşçi Komisyonları*'nın liste çıkarmasına göz yumuldu. Böylece, hoşnutsuz işçiler tatmin edilecek ve dikine sendikaların içinde eritilecekti.

Tablo 1

Yıllar	Grev sayısı	Grevlerde geçen iş saati sayısı
1963	777	
1964	484	
1965	236	
1966	179	1.478.080
1967	567	1.887.693
1968	351	1.925.278
1969	491	4.476.727
1970	1.595	8.738.916
1971	616	6.877.500
1972	853	4.692.925
1973	931	8.649.265
1974	2.290	13.989.557
1975	3.156	14.521.901

Ama bu manevra ters tepti ve seçim sonuçları yönetici eliti tek kelimeyle çılıgna döndürdü. Bir kez, bu seçimler eskisi gibi göstermelik bir seçim olmadı. Eskiden katılma oranı %30'u zor tuttururdu. Bu seçimlerde %83.3'lük canlı bir katılım sağlandı. 200 bini aşkın işçi temsilcisinden sadece %22.5'i yerini korudu. Seçilenlerin %75'i *İşçi Komisyonları* listesinden geldi. Madrid metal işçileri silme *Komisyon* listesine oy verdi.

Komisyonlar'ın bu zaferi işçi hareketine büyük moral kazandırdı. Resmi istatistiklere göre 567 grevin yapıldığı 1967 yılı dönüm noktası oldu. İşçi hareketinin siyasal niteliği zıplama gösterdi. İktidar bloğundaki çatlak derinleşti. İzlenegelen "yukarıdan reform" siyaseti raydan çıktı. Yönetim eliti içinde savrulmalar arttı. Çılıgncasına bir baskı kampanyası başladı. Altı bin işçi temsilcisi işten atıldı, kovuşturmaya uğradı. Ama toplum bir kez hareketlenmişti ve 1973'e dek süren baskı dönemi, işçi hareketinin siyasal niteliğini ve buna bağlı olarak burjuvazi içindeki anlaşmazlıkları daha da körükleyecekti.

O günleri bir militan şöyle anlatıyor:

"30 Mart 1968 günü, Zarzalejo'da işkolları arası gizli bir toplantı yapıyorduk. Polis haber almış, toplantı yerini bastı, 120 kişiyi tutukladı. Ancak 10-12 kişi kaçabildi. Bir önceki pazar günü de *Metal İşletmeleri Komisyonları*'nın Madrid *Mariano de Cavia* alanında mitingi vardı. Polis 1000'i aşkın

tutuklama yapmıştı. 1967'den sonraki yıllarda bunlar günlük olaylardandı."¹⁰
(abç)

Evet binlerce militan tutuklanıyor, işten atılıyor ama durum başedilir gibi değildi. İşçi hareketinin bir kez kontrolü elden çıkmıştı. Tutuklananlar ve işten atılanlarla dayanışma eylemlerinin yayılması karşısında rejim bun alıyor ve tutukladıklarını bırakmak zorunda kalıyordu. Ama rejim de kendince akıllı bir taktiğe başvurmuştu: Şartlı salıverme. Yani işçi tekrar yakalanırsa "cezasını" misliyle çekecekti.

Yığın eylemleri, grevler, gösteriler artarak sürdü. Bunlar artık kendi objektivitesini kazanmıştı. Ama *Komisyonlar*, bir krize doğru sürükleniyordu:

"Doğrusu, ağır bir baskının geleceğini beklemiyorduk. Olağanüstü durum ilanları peşpeşe geldi. *Komisyonlar*, sistematik takibata uğradı. *Metal Sanayi Bölge Komisyonu*'nun 1967'de 60 üyesi varken, 1969'da sadece iki üyesi kaldı. *Komisyonlar*'ın başarı nedenlerinden biri olan açıklık baskıyı kolaylaştırmıştı."¹¹

Komisyonlar'daki iki Maocu gurup PTE ve ORT illegale geçmeyi önerdi. Anlaşmazlık çıktı. *Komisyonlar* uzun süre bocaladı. PCE, legal olanakları daha ustalıklarla kullanmayı savundu. En sonunda tabanı eskisinden daha sıkı örgütlemeyi başardı. 1973'de

Maoculara anlaşmaya varılarak *Komisyonlar*'da birlik sağlandı. (Bu birlik 1975 ağustosuna kadar sürdü. Bu tarihte 27 üyeli Merkez Yürütme Kurulunda 7 kişiyle temsil edilen Maocular ayrıldı.)

5. Öğrenci hareketi

1943 tarihli Üniversite Örgütlenmesi Yasası, Franko faşizminin öngördüğü toplum düzeninin temelini döşeyen "Çalışma Yasası"nın bir türeviydi. Yasa, üniversiteleri, "öğretmen ve öğrencilerin devlet korporasyonu" olarak tanımlıyor ve Katolik Kilisesi'yle *Movimiento*'nun ortak denetimine veriyordu. Dolayısıyla, öğretim, "Katolik dogma ve ahlak anlayışına" ve Falanj'ın programına uygun olacaktı. Öğretim kadrosu, Falanj'ın "siyasal ruhu ve düsturları" gözönüne alınarak oluşturulacak, rektörler, hükümetçe Falanj militanı olan profesörlerden atanacaktı. Devletin kontrolündeki öğrenci birliği *Sindicato Espanol Universitario* (SEU) da öğrencilerin Falanj ruhuna göre yetiştirilmesinden sorumluydu.

Belli bir stabilizasyonun sağlandığı 1950'lerde üniversitelerdeki eylemlilik düzeyini bir militan şöyle anlatıyor:

"Rejim, SEU yoluyla üniversiteleri kısıkrarak elinde tutuyordu. Gölgede durmak zorundaydınız ve en ufacık bir hatanız

tutuklanmanıza yol açabilirdi. 1954-55 yıllarında sosyalist ve komünist partiler yavaştan örgütlenmeye başladılar. Öğrenci dergilerine, film ve tiyatro kollarına, hatta SEU'ya sızıyorduk. Küçük broşürler de dağıtıyorduk."¹²

Rejimle ilk ciddi çatışma 1956 şubatında geldi. SEU'ya örgütün demokratikleştirilmesi için yüzlerce imzalı bir bildiri verildi. SEU'nun Madrid sorumlusu, fakülte düzeyindeki görevlilerin seçimle işbaşına gelmesini kabul etti. Hükümet seçimleri geçersiz saydı. Bunun üzerine öğrenciler fakültelerdeki SEU binalarını işgal ettiler. Polisle kanlı çatışmalar oldu. Üniversiteler iki hafta kapatıldı. Birçok tutuklama yapıldı.

Bir öğrenci lideri bu olayların gelişimini şöyle anlatıyor:

"Anti-faşist şiirlerin okunduğu sanat toplantıları yapıyorduk. Bu arada, demokrasi isteyen bir bildiriye imza topladığımız için Genç Yazarlar Derneği kapatıldı... Ortega y Gasset'in cenaze töreninde 'liberal İspanyol düşünürü' yazılı pankartlar ortaya çıktı. O zamanlar bu esaslı yürek işiydi. Kısa bir süre sonra Baroja öldü ve onun da cenaze töreni anti-Franko gösteriye dönüştü. Velhasıl o yıllarda cenaze törenleri siyasal hoşnutsuzluğu boşaltan emniyet

subabı işlevini görürdü. 1956'ya böyle gelindi. Fakültelerde seçimi hükümet engellemek istediği için olaylar patlak verdi. Ciddi çarpışmalar oldu. Miguel Alvarez vuruldu. Olağanüstü durum ilan edildi. Ben de tutuklandım."¹³

1958'de dikine sendikalarda yapılan değişiklikler aynen SEU'ya da yansdı. Artık fakülte düzeyindeki görevliler seçimli olacaktı. Ama, üst kademeler eskisi gibi yine atamayla gelecekti.

1960'lar, işçi hareketi gibi, öğrenci hareketinin de yükseliş yılları oldu. 1961 sonbaharında sosyalist ve komünist partilerle bir sol örgüt, gizli öğrenci birliği *Federacion Universitaria Democratica Espanola*'yı (FUDE) kurdu. 1962 öğrenci temsilcileri seçimlerinde FUDE adayları büyük başarı sağladı.

1965 yılında, ulaşım hizmetlerine zam yapılmasıyla kıvılcımlanan öğrenci olayları hızla gelişti. Boykotlar, işgaller, polisle çatışmalar birbirini izledi. Seçimle gelen öğrenci temsilcileri, SEU'nun örgütsel çerçevesini inkar ederek Barselona'da mart ayında bir ulusal toplantı yaptılar. Hükümet nisan ayında SEU'yu kaldırdığını ilan etti ve tabanı rejime bağlayacak yeni bir öğrenci birliği modeli getirdi.

Öğrenci temsilcilerinin hemen yapılan ikinci toplantısı, bu planı geri çevirerek, *Sindicato Democratico de Estudiantes*'i (SDE) kurduğunu ilan etti.

Öğrenci hareketinin belli bir hacme ulaşması, beraberinde, o alışlageldik öğrenci tarzında tartışmaları da getirdi. Tartışmaların ardından bölünmeler sükün etti.

Rejim, öğrenci hareketini sisteme kanalize etmek için bir girişim daha yaptı. 1966-67 ders yılında yeni bir öğrenci birliği örgütlemek istedi. 1967 nisanında bütün delegelerin istifasıyla bu girişim de sonuçsuz kaldı.

Öğrenci hareketi bu yıllarda işçi hareketiyle bağlar kurmaya başladı. Grevleri desteklemek için bir dizi boykot, işgal ve gösteri yapıldı. 27 Ocak 1967'de Madrid Üniversitesi öğrencileri, *İşçi Komisyonları*'nın 30 bin işçi getirdiği gösteriye katıldı. Bu tarihten sonra, işçi-öğrenci ortak gösterileri olağanlaştı.

Ama bir yandan da üniversitelerin kültürel, siyasal "getto"laşması sürüyordu:

"Durmadan toplantılar, boykotlar, işgal-ler yapıyorduk. Demokratik öğrenci birliği, siyasal af, söz ve toplanma özgürlüğü, velhasıl herşeyi istiyorduk. 'Kurtarılmış bölgeler' dediğimiz fakülte binalarında kazandığımız bu özgürlükleri gün be gün korumak zorundaydık. Savaşım içinde öğrencilerin desteği hızla yükseldi. Konferanslar, seminerler, film ve sanat gösterileri, duvar gazeteleri, sergiler ve afişlerle fakültelerde fantastik bir hayat vardı."¹⁴

Tabii ki, bu hayat beklenen ideolojik ürünlerini vermekte gecikmedi. İşçi hareketinin geride kaldığı, ekonomik savaşım çıkmazına saplandığı, bu durumda siyasal öncülüğün öğrencilerin omuzlarına düştüğü görüşü ortalıkta dolaşmaya başladı.

“1967-68 yıllarında üniversiteler kalemizdi. Binlerce eylem yapıyordu. Sanki 1917 Nevski Sarayı'ndaydık. Bu arada, 1968 Paris olayları patlak verdi. Herkes, 'işte' dedi, 'çan çaldı'. Öğrenci milleti Paris'e koştu. Orada tutuklananlar arasında çok İspanyol öğrenci vardı. 1968 sonbaharında devrimci moment hâlâ duruyordu. Derken, Enríque öldürüldü ve olağanüstü durum ilân edildi. Ağır bir baskı geldi. Örgütleri yeni duruma uydurmaya çalıştık. Madrid'in her yerinde korsan gösteriler, komando eylemleri yapıyorduk. Günde 4-5 komando saldırımız vardı. Polis fakülteleri işgal etti. Bu işgal ve tutuklamalar aralıksız üç yıl sürdü. Hareketi yeniden toparlamak uzun zaman aldı. Sıkı bir illegal çalışmadan sonra 1974'de açık savaşıma yeniden başladık.”¹⁵

6. İktidar bloğunun çatlayıp dağılması, muhalefetin toplumsal tabanının genişlemesi

Franko, aktif bir yığın desteği örgütlemeye çalışmadı. Belli ki, rejimden yana da olsa, bir yığın hareketliliği girişiminin İç Savaş'ın cepheleşmesini canlandıracağından korktu. Ama, pasif bir tabanı elinde tutmaya özen gösterdi. Piyango bileti satıcıları, taksi şöförleri, devlet dairelerindeki kapıcı-odacı ordusu, İç Savaş'ta milliyetçi saflarda çarpışanlardan ya da ailelerinden oluşturulurdu. Bunun yanında, korporasyonların devasa bürokrasisi de geçimini rejime borçluymdu.

Franko faşizmi, kendi yığın tabanının gücünden çok, rejim karşıtlarının güçsüzlüğüne dayanıyordu. 1950'ye gelindiğinde bütün muhalefet odakları ezilmiş ve görece bir stabilizasyon sağlanmıştı. Rejim, toplumdan çıkan yetenekleri kendi içinde eritme mekanizmalarını da oluşturmuştu.

Öyle bir durum doğmuştu ki, siyasete ilgi gösteren unsurlar için yalnızca iki kutup kalmıştı. Ya rejimin mekanizmaları içine çekilecek, ya da anti-rejim yolda yürüyüp komünistlerin — zayıf bir olasılıkla sosyalistlerin — illegal örgütüne ulaşacaktı. Bu yüzden burjuva muhalefet uzun süre ülke içinde bir varlık gösteremedi. Şunu güvenle söylemek mümkün ki, Franko'nun son yıllarına dek, ülke içindeki tek ciddi muhalefet gücü komünistlerdi.

Burjuva muhalefetin kayda değer ilk girişimi

1962'de yapıldı. Yurtdışında sürgün tarihçi Salvador de Madariaga, 118 önde geleni Münih'de kongreye çağırdı. Çoğu monarşist olan 80 delege ülke içinden geldi. Kongre, caşcaflı bir bildiriyle, "İspanya'da 18 Temmuz 1936'da başlayan ve rejim tarafından zafer kutlamaları, sansür ve yığınsal haberleşme araçları tekeliyle suni olarak sürdürölen İç Savaş, Münih'de 6 Haziran 1962'de sona ermiştir" dedi. Bu değerlendirmeye, Franko'nun varoluş nedenini elinden alıyor ve dolayısıyla normale dönölmesini istemek anlamına geliyordu.

Tabii ki, Franko bunu affetmedi. Ülkeye dönenlerin — durumlarına göre — kimisini hapse, kimisini Kanarya Adaları'na sürgüne yolladı, kimisini de korkutmakla yetindi. Delegelerden muhafazakâr sözcü Jose Maria Robles'in Franko'nun bu gazabını açıklayan sözleri ne kadar ilginç: "Franko için, İç Savaş'ın unutulmasından daha tehlikeli birşey yoktur."¹⁶

Gerçekten de, yığınsal haberleşme araçlarının başta gelen görevi, Franko'yu egemen sınıf açısından siyasal zorunluluk yapan acil geliş nedenini belleklerde canlı tutmaktı. İç Savaş'a halkı bölen çok partililiğin yol açtığı, ulus adına güçleri tek elde toplayan Franko sayesinde ülkenin yıkımdan, "kızıl tehlike"den kurtarıldığı vb. işlenirdi.

Stabilizasyonun sağlanması, nesnel olarak, acil geliş nedenini ortadan kaldırmış ve egemen sınıf içinde farklı siyasal davranışların yolunu açmıştı. Ancak, ülkede, burjuva siyasal kadro denebilecek bir güç de kalmamıştı. Zamanla *rejimin içinde*, iktidar bloğunun

unsurlarını şu ya da bu yöne çekiştirir ve evrimleştirir tarzda bazı güçler belirdi. Bu güçler belki faşist değildi ama dar bir burjuva demokrasisinden de çok uzaktı. Siyasal anlamda muhalefet olarak değil, fakat yönetim cihazı içinde farklı görüşler olarak palazlanan bu güçlerin en önemlisi *Opus Dei*'ydi.

6.1. Opus Dei

Katolik kilisesi, Franko faşizminin iktidar bloğunu oluşturan güç merkezlerinden bir tanesiydi. Kilisenin de kendi içinde birkaç ekibi vardı. *Opus Dei* örgütü bunlardan biriydi ama ötekilerden farklı olarak, daha çok, din görevlisi olmayanlara hitap ediyordu. *Opus Dei*, katolikliğe hizmet etmek için mutlaka kiliseye girmek gerekmediğini, herkesin seçtiği mesleğinde topluma örnek olacak tarzda ilerlemesiyle de katolikliğin yüceltilebileceğini öğütüyordu. *Opus Dei*'nin elitizme yaptığı bu çağrı ve üyeleri arasındaki yarı gizli sıkı dayanışma, toplumda ilerlemek isteyen hırslı ve yetenekli unsurlar üstünde büyük etki yaptı. Dahası, *Opus Dei*'ye girmek, kilisenin Frankoculukla özdeşleşmiş görünümünden bir sıyrılma yolu olarak da değerlendirildi.

Opus Dei, bilinçli olarak üniversitelere sızdı. Gelecek vadeden yetenekli öğrencilere ve öğretim üyelerine çengel attı. (Örneğin, Navarre Üniversitesi'nin ve İspanya'nın önde gelen iş idaresi okulu IES'in kontrolünü ele geçirdi.)

Opus Dei'nin bir başka faaliyet alanı da finans çevreleriydi. İspanya'nın yedinci büyük özel bankası *Banco Popular*'a *Opus Dei* bankası deniyordu. Bankanın yönetim kurulu başkanı Luis Vall, *Opus Dei* ailesindendi. Bir başka *Opus Dei*'ci Gregorio Lopez Bravo (bir ara Franko'ya dışişleri bakanlığı yaptı) en büyük özel banka olan *Banesto*'nun yönetim kurulundaydı. Yine aileden Enrique Sendagonta, *Banco de Vizcaya*'nın başkan yardımcısıydı. Bankacılar derneği başkanı Rafael Termes de *Opus Dei*'ciydi.

Opus Dei, aslında uluslararası bir örgüttü. Ama üyeliğinin ezici çoğunluğu İspanya'daydı. *Opus Dei*'nin en güçlü zamanında 72 bin üyesi vardı.

Opus Dei'nin siyasal düzeyde söylediği çok birşey yoktu. Franko'dan sonra monarşinin getirilmesinden yana olduğunu belirtmekle yetiniyordu. Asıl ilgi alanı, ekonominin yönlendirilmesi üstüneydi. *Opus Dei*, İspanya'nın kendi olanaklarıyla teknoloji geliştiremeyeceği düşüncesinden hareket ediyordu. O halde, dışardan teknoloji alınmalıydı. Ama teknoloji ithali dövize, döviz de ucuz ve kaliteli mal üretilip ihraç etmeye bağlıydı. Bu nitelikte bir üretim ise gelip dünya standartlarında teknoloji yokluğunda tıkanıyordu. O zaman bu kısır döngü içinde kalmanın bir anlamı yoktu. İspanya, herşeyi göze alarak dışa açılmalı ve modern kapitalist dünyayla hesaplaşmalıydı. Bunun için de, önce, otarki anlayışı yıkılmalı ve fiyatların kaynak dağılımını tayin edeceği bir pazar ekonomisi kurulmalıydı.

Opus Dei, bu görüşleri savunarak iktidar

koridorlarında yükseldi ve 1957 şubatında yapılan kabine değişikliğiyle ekonomik işlerin yönetimini ele geçirdi. Bu görüşler, önceleri ürkek, daha sonra kararlılıkta ama kesintilere uğrayarak uygulamaya kondu. *Opus Dei*, 1974'e kadar hükümetteki varlığını sürdürdü. Daha sonra etkisini yitirdi.

Opus Dei'nin ekonominin yönetimine geldiği ilk yıllarda İspanya IMF, Dünya Bankası ve OECD'ye katıldı. AET'yle görüşmeler başladı. 1959'da hükümet *Opus Dei*'nin hazırladığı İstikrar Programı'nı kabul etti. Bu programla dış ticaret açığı ve enflasyonun önlenmesi, ekonomiye miras kalan hantallıkların giderilmesi ve modern bir ekonominin yaratılması hedefleniyordu. Suni olarak yüksek tutulan *pezeta* devalüe edildi. İthalat sınırlandı. İhracata parasal teşvik verildi. Kamu harcamaları kısıtlandı. Krediler azaltıldı. Ücretler donduruldu.

1962'de İstikrar Programı — dediklerine göre — başarıyla sona erdi. Dillerde İspanya mucizesi lafı dolaşıyordu. Gerçekten de 1960'lar İspanya'nın sosyo-ekonomik yapısına köklü dönüşümler getirdi. Aslında "İspanya mucizesi", bazı tarihsel şansların iyi değerlendirilmesine dayanıyordu.

Bir kere, 1960'lar dünya kapitalizminin şahlandığı yıllardı. Rejim bu fırsatı kaçırmadı. Teknoloji transferi ve sanayii modernleştirmedeki döviz darboğazı başlıca üç kaynakla aşıldı: Dış krediler, turizm gelirleri ve yurt dışındaki işçilerin yolladıkları dövizler. (1973'de F. Almanya'daki İspanyol işçiler yarım milyona, Fransa'dakiler de 250 bine ulaşmıştı.)

1960'lı yıllarda, gayri safi milli hasıla her yıl ortalama %7 arttı. 1957'de kişi başına düşen milli gelir 300 dolarken, 1971'de 1.070 dolara, 1974'de 2.446 dolara yükseldi. Sanayi üretimi 1960-70 arasında üç katına çıktı. 1970'den 1975'e %40 daha arttı. İspanya 1940'da ihracatının %40'ını tarım ürünleriyle sağlayan bir tarım ülkesiyken, 1973'de artık bu oranın %18'e düştüğü bir sanayi ülkesi olmuştu.

6.2. Kilise

Başlarda kiliseyle Franko'nun arası çok iyiydi. Kilise, İç Savaş'ta açıkça Franko tarafını tutmuştu. Rejim de bu desteği ayakta tutmak için örneğin 1944'de koyduğu boşanma yasağı gibi yöntemlerle kilisenin gönlünü hoş tutmaya çalışıyordu. 27 Ağustos 1953'de Vatikan'la imzalanan konkordato bu yolda önemli bir adım oldu. Bu anlaşmayla kiliseye geniş ekonomik ve hukuksal imtiyazlar tanındı. Örneğin, bir papaz suç işlediğinde ancak bağlı olduğu piskopozun izniyle yargılanabilecekti. Franko, bunlara karşılık olarak, Vatikan'dan çok muhtaç olduğu belli bir uluslararası onay alıyordu.

Ne var ki, 1960'lara doğru, kilise artan toplumsal hoşnutsuzluğun etkilerini üzerinde hissetmeye başladı. İşi insan unsuruyla, bu arada onun günlük sorunlarıyla uğraşmak olan kilise, bütün ülkeye yayılmış cemaat örgütünü, hiyerarşisinin altında ipe dizek gibi dizemezdi. Özellikle, "taban örgütleri", toplumdaki

dalgalanmalara belli ölçüde yanıt veremezse cemaatin liderliğini elden geçirir, toplumdaki soyutlanırdı. Bu nedenle, kilise hiyerarşisinin yığınlarla en çok ilişki içinde olan kesimleri, yer yer, toplumsal hoşnutsuzluğun sözcülüğüne soyundular. 1960'larda işçi hareketinin yükselişi koşullarında, kimi yerel papazlar illegal örgütlerle doğrudan işbirliğine girdiler. Öyle ki, *İşçi Komisyonları* yarı gizli toplantıları için kilise binalarının dokunulmazlığından yararlanıyordu.

Tabanın, dolayısıyla toplumun nabzındaki değişimleri yakalayan kilise elitinde, kilisenin rejimle özdeşleşmiş imajının İspanya'nın geleceği için büyük bir dezavantaj olduğu görüşü taraftar kazandı. Bu görüş, Papa 23. John'un 1961'deki yıllık konuşmasına sızdı. Papa, konuşmasında Franko'ya isim vermeden çatıyordu. Bu nedenle, konuşma İspanya basınında tam metin verilmedi. Franko, Papa'ya, "*Movimiento katolikür*" diyerek *Cortes*'den yanıt verdi.

Vatikan, Franko sonrası İspanya'da kilisenin konumunu sağlama almak için kolları sıvadı. Rejimle kendisi arasına mesafe koyan piskopozların işbaşına gelmesi yönünde ağırlığını koymaya başladı. Din adamlarıyla halk arasında daha doğrudan ilişki kurmak için çeşitli girişimler yapıldı. Toplumun nabzı dikkatle izleniyordu. Vatikan, bundan sonraki yıllarda ana taktiğini, kilise kurumunu yıpratmamak ve İspanya'nın yeniden kuruluş dönemine güçlü girmek yönünde tuttu.

Vatikan'ın bu taktiğiyle yetişen yeni kuşak piskopozlar, 1960'ların sonunda Piskopozlar Konfe-

ransında (Episcopal Conference) çoğunluğu sağladılar. Yeni siyasetin sözcülerinden Toledo başpiskopozu kardinal Tarancon, 1969'da İspanya başpiskopozu oldu.

Tarancon ekibi, kiliseyi tamamen yeni görüşlere kazanmak için 1971'deki Kilise Kongresine (Ecclesiastical Congress) hazırlanmaya başladı. Bütün ülkeye yayılmış 18 bin papaza — devasa örgüt — toplumsal, siyasal sorunlara ilişkin anketler yollandı. Bu anketler temelinde, toplumsal muhalefeti kiliseye kanalize edici karar tasarıları hazırlandı. Kilise İç Savaş'ta yalnızca bir tarafı tutmamalıydı, her iki tarafı da kucaklamak için gayret sarfetmeliydi yolundaki karar, büyük gürültülerle 78'e karşı 138 oyla kabul edildi.* Bu karar, kilisenin İç Savaşı kazanan koalisyon ortaklığından resmen ayrılması ve Franko'ya savaş ilan etmesi demek oluyordu.

Kiliseyle Frankocuların çatışması, 1973'de öldürülen başbakan Carrero Blanco'nun cenaze töreninde skandal düzeyine ulaştı. Törende bağınaz Frankocular "Taranco'ya ölüm", "kızıl papaz defol" diye bağırıyorlar.

Bir başka skandal da 1974 martında patladı. Bu tarihte Bilbao piskopozu Antonio Anoveros, Bask ülkesindeki ulusal baskıyı protesto eden bir vaaz verdi. Franko, Anoveros'u Roma'ya sınır dışı etmek üzere ev hapsine aldırdı. İspanya başpiskopozu kardinal Tarancon sert çıktı. Franko'yu kastederek "kilise

* İç Savaş'ta 7 bin papaz öldürülmüş, binlercesinin kulakları kesilmişti. Bu yüzden, eski kuşak "kulaksızlar" karara karşı çok direndiler.

işleyişine doğrudan ya da dolaylı müdahale edenlerin" aforoz edileceğini duyurdu. Rejim geriledi, zevahiri kurtaran bir formülle iş örtbas edildi.

Kilisenin Franko sonrası döneme "alnı açık" girme taktiğinin son örneği, Franko'nun cenaze törenine karşı alınan tutum oldu. Kardinal Tarancon cenazeye gitmeyip alt düzeyde birini yolladı. Törenin sönük geçmesi için elinden geleni yaptı. İki gün sonra yapılan Juan Carlos'un taç giyme törenine ise kilise vargücüyle kaıldı.

6.3. Monarşi

Franko faşizminde yönetici sınıfın ta başından beri en büyük endişesi, bu olağanüstü devlet biçiminden, olağan, dolayısıyla daha güvenli bir yönetim tarzına nasıl geçileceği idi. Gerçi rejim yıllar içinde, yönetimin örgütlenmesinde — kural değilse de — belli gelenekler yaratmıştı. Örneğin, *Movimiento* içindeki gurupların hangi bakanlıkları elinde tutacağı üstüne sessiz anlayışlar oluşmuştu. Ama yine de herşey Franko ekseni etrafında dönüyordu. Ya Franko ölürse ne olacaktı? Sistemin kendini yeniden üretme yeteneği yoktu. Sistem, Franko'dan sonra bu makamın hangi kurallarla doldurulacağını söylemiyordu. Bu yüzden, iktidar gurupları arasında çatışmaya, daha kötüsü, yeni bir iç savaşa yol vermemek için sarsıntısız geçişin koşulları önceden hazırlanmalıydı. Yönetici sınıfın bu gelecek korkusu, Franko faşizminin iktidar koridorla-

rında "halefin belirlenmesi" tartışması olarak kristalleşti.

Franko faşizmi, 14 Nisan 1931'de monarşiyi deviren cumhuriyetçilere karşı koalisyondan çıkmıştı. Tarihsel gelenekler, koalisyon içindeki eğilimler ve İç Savaş'ın mantığı açısından Franko sonrası için en akla yakın çözüm monarşinin geri getirilmesiydi. Franko bu yöndeki beklentileri dikkate alarak, 1 Nisan 1947 tarihli bir yasayla İspanya'nın gelecekte monarşiyle yönetileceğini ilân etti. Yasa, belirsizdi, zaman limitleri koymuyordu, ama yönetici elitteki daralan yüreklere biraz su serpti.

"Halefin belirlenmesi" tartışmasıyla murad edilen ne olursa olsun, Franko'nun erkenden gitmeye hiç niyeti yoktu. Bunun için de kabul edilen geleceği, yani monarşiyi kendi elinde tutmalıydı. Gelgelelim tahtın meşru varisi Don Juan yurtdışında sürgündeydi ve başından beri Franko'yla arası bozuktu. Don Juan'ın İç Savaş'ta milliyetçiler safında görev alma istemi geri çevrilmişti. İç Savaş kazanıldıktan sonra da tahtına oturtulmayarak mağdur edilmişti. Bu yüzden Don Juan, 1945'de Hitler faşizmi ininde gebertilirken Lozan'da yayınladığı bir bildiriyle Franko'yu "totaliterliğin iflasını kabul etmeye ve iktidarı monarşiye bırakmaya" çağırmıştı.

İlişkilerinin bu netameli durumuna rağmen, Franko, 1948'de San Sabastian açıklarındaki yatı *Azor*'da Don Juan'la bir görüşme yapmayı başardı. Don Juan'ı, iki oğlunu İspanya'ya eğitime yollamaya ikna etti. 1948 sonbaharında 10 yaşındaki Juan Carlos

ve küçük kardeşi Alfonso, San Sabestian'a geldiler. Bu sabiler, yanlarına katılan 12 seçme öğrenciyle birlikte özel hocaların elinde ve Franko'nun doğrudan gözetimi altında öğrenime başladılar. Juan Carlos, daha sonra, ordunun çeşitli akademilerinde, yine Franko'nun doğrudan seçtiği generallerin rahle-i tedrisinden geçti.

Franko, kendi hazırladığı Juan Carlos kartını alternatifsiz kılabilmek için hanedanın öteki üyelerinin siyasal davranışını dikkatle izledi. Çünkü, rejimin gelecekte monarşiye dönüşeceğinin ilanıyla kraliyet ailesinin siyasal değeri artmıştı. Çözülme ilerledikçe iktidar bloğundan kopanlar, arkasına dizilecekleri bir hanedan üyesi arayışına gireceklerdi. Örneğin, Carlist'ler 1968'de Prens Carlos Hugo'nun kişiliğinde böyle bir şapka bulmuşlardı. Franko, Carlist'lerin 21 Aralık 1968 gösterisinden sonra Hugo'yu sınır dışı etti. Carlist'ler bu sefer Prens Xavier'e sarılınca, Franko, gözünü kırpmadan onu da 27 Aralık 1968'de ülke dışına attı.

Burjuva yazarlar, Franko'nun Juan Carlos'u sık sık ziyaret ettiği ve ona oğlu gibi davrandığını söylüyorlar. Neyse, Franko yetiştirmesinin sadakatine yeterince kanaat getirdi ki, 22 Temmuz 1969'da Carlos'un elinden tutup Cortes'in önüne çıkardı. Önce ona *Movimiento* ilkelerine iyice bir bağlılık andı içirdi. Sonra, Juan Carlos'u geleceğin kralı olarak ilan etti. O günden sonra İspanya halkı Juan Carlos'u televizyon-da hep Franko'nun iki adım gerisinde, gözleri hafif aşağıya inik ve hazırda gördü. Franko ölünce 22

Kasım 1975'te tahta çıkan Juan Carlos işte böyle biriydi.

Aslına bakarsanız, Juan Carlos'un tahtın varisi ilan edilmesi kraliyet geleneklerine uymuyordu. Çünkü meşru varis Don Juan'dı ve o tahtan feragât etmedikçe veraset sırası oğluna gelemezdi.

Franco, Don Juan'la bunun da pazarlığını yapmak istemişti. Bu yüzden, Juan Carlos'un yeni doğan çocuğunu vaftiz için Don Juan'a 30 Ocak 1968'de İspanya'ya giriş izni vermiş ve muhalefet odaklarıyla konuşmasına göz yummuştu. Bu süre içinde Don Juan'la iki görüşme yaptı ama istediğini koparamadı. Çünkü Don Juan yurtdışındaki burjuva muhalefetle içli dışlıydı. Ve geleceği kurtarma derdine düşen burjuvazinin bu kolu da Don Juan kartını yedekte tutmak istiyordu. Onun için, Juan Carlos geleceğin kralı ilan edilince, Don Juan bir bildiri yayınlayarak, Franko'yu sert bir dille eleştirdi. İspanya'nın sorunlarının çözümü için tek yolun demokrasi olduğunu söyledi.

Burjuva yorumcular, tarihi şans ve kaza unsurlarıyla açıklayan, toplumları statik düşünen anlayışlarıyla, Franko'nun kendi izinden gideceğini sanarak Carlos'a bel bağlamasının büyük bir siyasal hata olduğunu söylüyorlar. Onlar anlamıyorlar ki, Franko'yu bir halef seçmeye iten motifler de, Carlos'un "demokrasiye geçiş"de oynadığı büyük rol de bu bireylerin kendi iç dünyalarıyla açıklanamaz. Bu bireylerin davranışını, yükselen ve iyice genişleyen toplumsal muhalefet koşullandırıyor.

Rejimin çözülmekte olduğu açıktı. Bu durumda, burjuvazinin yönetici sınıf olarak geleceği kurtarmasında nesnel bir işbölümü olmuştu. Belki Franko, bu işbölümündeki rolünden kişi olarak hoşnut değildi. Ama, başkasını değil de kendi yetiştirdiği Carlos'u halef ilan ederek, hem kendi emelleri ve hem de işbölümü içindeki nesnel rolü açısından hiç de fena bir seçim yapmadı.

Carlos'un *Movimiento*'ya içtiği bağlılık andları ancak Franko ölünceye dek bir işlev gördü. İçilen anda uymamanın hesabını soracak toplumsal-siyasal güçler eridikçe, Carlos'un toplum önünde meşruiyet kazanma sorunu öne çıktı. Monarşi, ancak cumhuriyetçi siyasal güçlerle uzlaşarak bütün topluma kendini kabul ettirebilirdi. Carlos, bunu iyi hesaplayan bir birey olarak, geleceğin kurtarılmasında üsüldüğü işlev açısından isabetli bir seçim olduğunu gösterdi.

Don Juan da — hakkını yemeyelim — işlevini gördü. Franko ölüm döşegindeyken eski genel kurmay başkanı General Manuel Diez Alegria, ordu adına Paris'e Don Juan'la görüşmeye yollandı. Don Juan'dan, Franko'nun ölümüyle oğlunun oynayacağı kritik rolü tehlikeye düşürmemek için, taht üzerinde 1969'daki gibi hak iddia etmemesi istendi. Don Juan, oğlunun taç giymesine sesini çıkarmadı ama 14 Mayıs 1977'ye kadar tam 18 ay taht üzerindeki hakkından vazgeçtiğini ilan etmedi. Bu süre içinde oğlunun yerine ısınıp ısınamayacağını bekleyerek, o da işbölümündeki yedeklik rolünün kararınca hakkını verdi

7. Yukarıdan reform — demokratik kopuş

Toplumsal-ekonomik zorlamalarla 1957'de başlayan dışa açılma siyaseti, özellikle Avrupa ekonomisiyle bütünleşme yolunda nesnel sonuçlar veriyordu. Ama, AET'nin gelecekte rejimin nasıl bir biçim alacağını soruşturan siyasal sıkıştırmaları da artıyordu.

İspanya ekonomisinin doğal gelişiminin AET üyeliğine bağlı olduğu görüşü, özellikle ekonomi çevrelerinde yaygınlık kazanmıştı. Ancak, AET üyeliğine giden yol, Avrupa'da kabul gören siyasal sisteme yönelmekten geçiyordu. Batılı yorumcular, İspanya ekonomisinin üyelik için yeterince olgunlaştığını ve 1962 başvurusunun tek reddediliş nedeninin Franko olduğunu söylüyorlardı. Gerçekten de AET, İspanya'yla ekonomik ilişkileri arttırıyor, en fazla müsaadeyi haiz ülke anlaşmasını sık sık yeniliyordu ama peşpeşe gelen üyelik başvurularını da ısrarla geri çeviriyordu.

Halkın basıncı ve uluslararası sıkıştırma rejimi bunaltmış, iktidar bloğunda gedikler açmıştı. Kilisenin kopması büyük bir kayıptı. Geriye kalanlar arasında da eskisi gibi sıkı bir monolitiklik sağlanamıyordu.

Yönetici elit içinde amiral Carrero Blanco gibi en ufaklık değişikliğin alkoliğe içki ikram etmek olacağını düşünenler vardı. Ama, Solis etrafında toplanan bazı Falanjistler gibi, "siyasal gelişme" yanlıları da vardı. Değişik kollardan ileri sürülen, "siyasal gelişme",

“yukarıdan reform” ve “siyasal süreklilik” görüşleri, Frankocu yönetici elitin Franko sonrasında kendini güvenceye alma çabasının anlatımıydı.

Franko, bu koşullar altında, “organik demokrasi”den söz etmeye başladı. Çok partili demokrasi inorganikti, yani uyumsuzdu, toplumu böler ve kaosa sürüklerdi. Oysa İspanya’ya organik-uyumlu bir demokrasi yakışırdı! Bu görüşten hareketle ve uzun bir nabız yoklama sürecinden sonra, bir liberalleşme gösterisi olarak 14 Aralık 1966’da Organik Devlet Yasası kabul edildi. Bu anayasa karikatürü, yaşamda kozmatik kalan bazı değişiklikler getiriyordu. Aynı yıl, “liberal” eğilimli enformasyon bakanı Manuel Fraga’nın eliyle sansür kaldırıldı, “basın özgürlüğü” tanındı. Ama bu “özgürlük”, *Movimiento* ilkelerine, rejimin kurum ve kişilerine saygı temelinde kullanılabilirdi.

Bu bile bir ferahlama getirdi. Basın birdenbire daha ilginç ve okunur oldu. *Madrid, Informaciones, Nuevo Diario, Ya, Cambio 16* gibi rejim karşıtı gazete ve dergiler yayına başladı. Bunların otoriteleri atlatmak için cince buluşları vardı. Örneğin, netameli haber ve yorumları uluslararası ajanslara yollayıp, bu ajansları mahreç göstererek basmak sıkça başvurulan bir yöntemdi.

Yönetici elitin huzursuzları, daha geniş siyasal katılımın ve *Movimiento* içinde “fikir yarışması”nın sağlanmasından dem vuruyorlardı. Franko, herşeye tahammül edebilirdi ama, yaşamda *de facto* ortaya çıkmış olan çok sesliliğin çok partililiğe yükselmesine

müsaade edemezdi. Onun için, 1967'de *Cortes* konuşmasında huysuzlananlara sert bir uyarı yaptı:

“Eğer birileri ‘fikir yarışması’ laflarından parti kurmayı murad ediyorsa, şunu kafalarına iyice yazsınlar ki, çok partililiğe asla dönülmeyecektir.”¹⁷

Artık Franko'nun bu tür çıkışlarına alışılmıştı. Belli bir yönde değişiklik istemleri yoğunlaşınca, Franko önce vargücüyle karşı çıkar ve bu safları iyice ayıklardı. Sonra, kalanların gücüne göre kendi açısından en elverişli uyuz bir değişikliği önlerine atardı. Bu sefer de öyle oldu. 1968 aralığında *Movimiento* tüzüğüne bir madde eklenerek, “meşru fikir teatisi” yapmak üzere *Movimiento* içinde birlikler-dernekler kurulabileceği açıklandı. Ancak küçücük bir koşulu vardı. Böyle bir fikir kulübü kurmak isteyen 25 bin imza toplamalıydı!

Halk yığınlarının yıllardır bindiregeldiği basınç, rejimi iyice bunaltmıştı. Franko, ağır bir baskı dönemi başlattı. Bu, zaten daralmış olan iktidar bloğu içinde bardağı taşıran son damla oldu. Baskı yolunun tutulmasının rejimin dönüşmeye yeteneksizliğini gösterdiği ve bu gidişle toplumsal-ekonomik bir kaosun kaçınılmaz olduğu görüşü uykuları kaçırıyordu. Hem iktidar bloğu içinde, hem de kendini bu bloktan bağımsızlaştıranlar arasında bir dizi gayri resmi guruplaşmalar mantar gibi bitti. Herkes bir yayın organının etrafında toplandı. Franko sonrası üstüne

hummalı bir tartışma-pazarlık aldı yürüdü. Basın, bir fikir oluşturma organının yokluğunda, burjuvaya açıkça parlamentoluk ediyordu.

20 Aralık 1973'de Franko'nun şahini ve ilk başbakanı Carrero Blanco ETA militanlarınca öldürüldü. Böylece, Franko sonrasına "kazasız-belâsız" geçiş yanlıları bir fırsat yakaladılar. Ocak 1974'de başbakanlığa gelen Carlos Arias, ülke önceden hazırlanırsa geçişin daha kolay olacağını düşünenlerdendi. Bunun için de, geleceğin siyasal kadrolarını yetiştirecek, siyasal katılımı düzenleyecek olan partilerin, şu veya bu biçimde örgütlenmesinin yolu açılmalıydı.

Franko yaşadıkça, kimse parti lafını ağzına alamayacağını iyi biliyordu. Onun için, siyasal birlik, dernek, oluşum, yuvar gibi muğlak terminolojiler türetilmişti. Arias, hükümete gelir gelmez, böyle bir siyasal örgütlenmeye izin veren bir yasa için hazırlıklara girişileceğini ilan etti. Bundan sonraki birkaç ay, yönetici sınıf için, tam bir meydan muharebesi oldu. En sonunda Arias ağırlığını koyarak bir yasa çıkarmayı başardı. Ama yasa ölü doğmuştu. Çünkü, 1968'de *Movimiento* tüzüğüne eklenen maddeden ancak bir arpa boyu ilerideydi. En uyumlular bile bu yasa altında örgütlenmeyi reddettiler. Yalnızca rejim taraftarları dernek kurdular. Bunların içinde, "İspanyol Halkının Birliği"ni kuran Adolfo Suarez de vardı.

Sosyalistlerin partisi *Partido Socialista Obrero Espanol* (PSOE) 1972'de kendini toparlamaya başla-

mıştı. Partinin 29 Temmuz 1974 kongresinde, yurtiçi örgütlerini ayağa kaldıran 32 yaşındaki Felipe Gonzalez genel sekreterliğe seçildi. Aynı yıl, PCE, bazı burjuva liberallerle birlikte Don Juan'a destek veren *Junta Democratica*'yı kurdu. PSOE, kuruluşunda kendisine danışılmadığı için bu cepheye girmede ve o da başka burjuva "demokrat"lar bulup *Platforma de Convergencia Democratica*'yı oluşturdu. Daha sonra bu ikisi 1976 martında birleşip *Coordinacion Democratica* oldu.

Sol hareket, "yukarıdan reform" siyasetine karşılık olarak, eskiden beri, "demokratik kopuş" tezini işliyordu. Ne var ki, Allende olayı, ordunun rolü üstüne moral bozucu değerlendirmeleri yaygınlaştırmıştı. Sonra, cephe çalışmaları içinde her çeşit burjuva muhalefete ilişkilerinin artması, "demokratik kopuş" için Franko'nun ölümünü bekleyiş fikrini sol harekete taşımıştı. İşte böyle her koldan alternatifler hazırlanıp beklenirken, Franko 20 Kasım 1975'de yatağında öldü. Bakalım, dananın kuyruğu kopacak mıydı?

8. Franko sonrasına toplu bakış

Her koldan oluşturulan alternatifler dizisi bekleyiş içindeyken, beklemeyen ve çözülmeyi ısrarla ileriye iten tek güç işçi hareketiydi. Eğer grevlerde geçen saat sayısını bir gösterge olarak kabul edersek, bekleyişçi

siyasal kadrolardan gelen her türlü boğucu etkiye karşın, işçi hareketinin bu yıllarda düzenli olarak yükseldiğini görürüz.

Yönetici sınıfın kendi arasında meydan muharebesi verdiği 1974 yılında grevlerde geçen saat sayısı 13 milyon 989 bindi. 1975'de 14 milyon 521 bine yükseldi. Franko'nun ölümünden sonraki ilk yıl (1976) bu rakam 11 misline fırlayıp 156 milyon saat oldu. Franko'nun son yılı 1975'de 3.156 grev yapılmışken, Franko öldükten sonraki ilk üç ayda 17.731 grev yapılacaktı.

22 Kasım 1975'de taç giyen Juan Carlos işte böyle bir ülke devralıyordu. Devlet ve siyaset erbabı gergin sınırlarla birbirini kolluyor ve kralın kimi başbakan atayacağı üstüne etkili olmaya çalışıyordu. Ancak, bizzat Juan Carlos'un kazasız-belâsız tahta geçebilmiş olması, Frankocu elitin hazırladığı geçiş stratejisinin iyi-kötü işlediğini göstermişti. Ne var ki, bu stratejinin hassas dengeleri için Franko'nun ölüp kralın gelmesi zaten yeterince sarsıcı bir değişiklikti. Bu yüzden, dengeleri daha fazla zorlamamak için, Franko'nun başbakanı Arias yeniden hükümeti kurmakla görevlendirildi.

Arias, İç Savaş'ta terörün en ağır olduğu Malaga'dan başsavcılık yapmış, binlerce cumhuriyetçiyi ölüm mangalarına yollamıştı. Daha sonra, polis şefliği ve içişleri bakanlığında kötü ününü iyice arttırmıştı. İşte bu Arias, şimdi, liberal edalar takınarak reformlar vadediyordu. Hükümet, yeni bir anayasaya gerek duyulmadan, Franko'nun yasalarını

yeniden düzenleyerek sınırlı bir çoğulculuk ve yarı serbest bir seçim sistemi getirmeyi programına almıştı.

Bu program toplumu yatıştırmaktan çok uzaktı. Ama, burjuvazinin Franko altında iyice incelen siyasal kadrolarının hazırlıksızlığı yüzünden daha ileri reformlar vadetmek çok tehlikeli olurdu. Eldeki siyasal kadrolar, yığınlardan kopuk bir stilde devlet aygıtında yetişmişti. Dolayısıyla, yığınlarla ilişki kuracak, toplumun iplerini elde toplayacak, siyasal katılım ve eğitimi sağlayacak yani *partileşebilecek* doğru-dürüst bir kadro yoktu.

Tarihin garip bir tecellisi — ve paha biçilmez fırsatı — olarak, ülke çapında örgütlülük, yığın ilişkisi ve deneyim açısından parti denebilecek tek kadro komünistlerdi. Arkasından sosyalistler geliyordu. Böyle giderse Arias iflas edecek ve burjuvazinin tek tutunduğu dal olan monarşinin de toplum önünde bir prestiji kalmayacaktı. O zaman, solun gücünü devreye sokmanın bir yolu bulunmalıydı. İşte bu koşullarda, yönetici sınıf, muhalefetin "demokratik kopuş" siyasetini kendi amaçları içinde eritme manevrasına girişti. Adolfo Suarez'in kişiliğinde yeni bir tez bulundu: "Görüşmeler yoluyla karşılıklı anlayış içinde demokratik kopuş."

Adolfo Suarez, eskiden valilik ve radyo-televizyon müdürlüğü yapmıştı. *Movimiento* içinde kurduğu siyasal dernekten belli bir hazırlığı vardı. "Yukarıdan reform"un daha liberal yorumcusu olarak bilinirdi. Sonra, burjuva alternatifler içinde, hem Frankocu çevrelerle ilişkisi olan, hem de — pek tanınmadığı için

— Frankoculukla en az yıpranmış bir isimdi.

Alternatif bulunduktan sonra 1 Temmuz 1976'da Arias istifa ettirilerek yerine Suarez getirildi. Yeni başbakan, varolan yasalarda bir dizi hukuksal düzenleme yaparak partileri legale çıkaracağını, genel siyasal affı gerçekleştireceğini, Katolonya ve Bask'a özerklik tanıyacağını ve en kısa zamanda ülkeyi genel seçimle gelecek olan bir kurucu meclise teslim edeceğini açıkladı. Suarez, hukuken illegal olan ama açıkta pervasızca çalışan sol partilerle pazarlığa girişti. Bu arada, 10 Ağustos 1976'da, sosyalistlerin lideri Gonzalez'le görüştü. Bir ay sonra Siyasal Reform Yasası hazırıldı. En akla hayale gelmedik hukuk cambazlıklarıyla, Franko'nun o iflah olmaz yasal çerçevesinin içinden çıkarılan bu yasa *Cortes*'e kabul ettirildi.

Burjuva yazarlar, Frankocu *Cortes* bu yasayı onaylamakla harakiri yaptı diyerek, Batı'da kuşaklar boyunca süren görelî barışçıl-legalist koşulların aptallaştırdığı kafa yapılarını açık ediyorlar. Yasa ve kurumların yerinden oynadığı siyasal kargaşa dönemlerini, devrimci durumları kendi deneylerinde yaşamadıkları için, bir iktidar organı kendisini ortadan kaldıran bir yasayı nasıl onaylar diye saf saf hayretlere düşüyorlar.

Görelî istikrarlı bir siyasal sistemde durup dururken hiçbir anlamlı siyasal organ tabii ki kendi kendini feshetmez. Ne var ki, Franko'nun ölümüyle açılan dönemde, ne istikrarlı, kuralları belli bir siyasal yapı ve ne de *Cortes*'in iktidar organı olma durumu

vardı. Franko gitmiş, toplum sudan çıkmış balığa dönmüştü. Burjuvazi, çar-naçar, monarşinin toplum nezdindeki tarihsel meşruiyetine sarılmıştı. Şimdi artık, — sol hareketin o caniyane müdahalesizliği koşullarında — devlet, yığınların en az örselenmiş *legalist alışkanlıklarına* ve en başta monarşi fetişine yaslanarak yeniden örgütleniyordu.

Aslına bakarsanız, devletin yeniden örgütlenmesine soyunan bütün burjuva mihraklar pespaye bir eşgüdüksüzlük içindeydiler. Üstünden gidile-geline işlenmiş bir siyasal mekanizma yoktu. Kralın yetkileri nedir, ne değildir, başbakanla ilişki biçimi nasıl örgütlenir, devleti diplomatik alanda kim temsil eder, hükümet hangi alana hükmeder, yasama yetkisi nerededir, bütün bunları hiçbir kağıt yazmıyordu. Kimisi "ben yaptım oldu" diyerek, kimisi de, yakaladığı herkese bir kararname, genelge ya da siyasal teze imza attırarak "karşılıklı ikna ve dayanışma" yoluyla, bir takım işleyişler oturtmaya çalışıyordu. Yönetimin örgütlenmesindeki bu kaos ortamında kral Juan Carlos ve başbakan Adolfo Suarez ikilisi — sol hareketin ahmaklığı sayesinde — burjuvazi adına gerçekten büyük bir işlev gördü.

Evet, Franko'nun siyasal sisteminden kalan *Cortes* gibi döküntülerin yığınların gözünde bir değeri kalmamıştı. Zaten, bu tür kurumlara karşı hareketlenen yığınları "Siyasal Reform Yasası'nt çıkarıyoruz" diye zor elde tutuyorlardı. Ancak, burjuva devletin yeniden örgütleyicileri, eski yapının döküntülerinden ağırbaşlı törenlerle bir takım onaylar alarak yığınların

bilincinde *burjuva legalizmini, burjuva devletin sürekliliğini* yeniden güçlendirmek istiyorlardı. Yoksa, burjuva hegemonyasında da olsa, geçmişle hepten bağıni koparmış bir yeniden örgütlenişin — bu *azıcık* devrimci yöntemin — dalgaları, demokrasinin genişletilmesi işini yığınların doğrudan ele almasını kışkırtabilirdi.

Cortes'in kendini ilga eden Siyasal Reform Yasası'nı onaylamasını, bu organın giderayak burjuvaziye yapıdığı son hizmet olarak bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Bütün ülkenin yığın eylemleriyle sarsıldığı, üç milyon işçinin üretimden 156 milyon saati çektiği bir dönemde geleceği kurtarmak için bu harakiri siyasal bir zorunluluk olmuştu. Yasanın halkoyuna sunulduğu 15 Aralık 1976 referandumunun ne denli bir zorunluluk olduğunu gösterdi. Frankoculuğun reforma hayır diyen yalnızca %2.6'lık bir tabanı kalmıştı!

Siyasal Reform Yasası'na göre, kurucu meclis seçimleri altı ay içinde yapılacaktı. Bu zaman zarfında, *Movimiento* dağıtılacak, partiler kurulacak ya da legalize edilecekti. Çılgıncasına bir yarış başladı. 6 Mayıs 1977'ye geldiğinde, 156 parti içişleri bakanlığına kaydını yaptırmıştı. Daha 67 parti kuruluş çalışmalarını sürdürüyordu. Burjuvazinin ne denli hazırlıksız olduğu, bu parti enflasyonunda da yansımıştı.

PSOE, en erken davrananlardandı. 1976 aralığında 27. kongresini yapıp legalize oldu. Kongre, PSOE'yi "Marksist, demokratik bir sınıf partisi,

dolayısıyla yığın partisi" olarak tanımlıyordu. Partinin amacı, "siyasal ve ekonomik erki ele geçirerek kapitalist üretim tarzına son vermek, işçi sınıfının dağıtım, değişim ve üretim araçlarını toplumsallaştırmasını sağlamak"tı. Neyse, dünya işçi sınıfı, programında böyle yazan nice partiyle cebelleşti.

Kongrenin ilginç bir yanı, Sosyalist Enternasyonal'in PSOE'ye vargücüyle destek vermesiydi. Çünkü, bir sürü sosyalist parti türemiştir. Hangisinin uluslararası tanınmaya mazhar olacağı büyük önem taşıyordu. Bu nedenle, Almanya'dan Willy Brandt, İsveç'ten Olaf Palme, İtalya'dan Pietro Nenni, İngiltere'den Michael Foot, Fransa'dan Francois Mitterand gibi bütün ağır toplar kongrede boy gösterdiler. Alman Sosyal Demokrat Partisi — bu gibi durumlarda âdeti olduğu üzere — PSOE'ye seçim kampanyası boyunca mali, teknik katkı ve danışmanlık yardımı yaptı. Öyle ya, İspanya'da yeni bir toplum kuruluyor ve dünya burjuvazisinin Truva atlarına da çok iş düşüyordu.

Geriye PCE'nin legalizasyon sorunu kalmıştı. Doğrusu, PCE genel sekreteri Santiago Carrillo da boş durmuyor, legalite uğruna burjuvaziye güvence üstüne güvence yağıdırıyordu.

Carrillo, İspanya'ya girdiği 1976 şubatında, ilk iş olarak, oturup bu güvenceleri bir kitap haline getirdi. Örneğin, o zamanlar, Portekiz'deki Nisan 1974 devriminin boğulması, Avrupa'yı paylaştıran Yalta anlaşmasının geçerliliğini koruduğu ve İberik yarımadasının Sovyetlerin etki alanına terk edilmeyeceği

görüşünü öne çıkarmıştı. Peki ama yerli komünistler — olur ya! — sakın farklı düşünmesinler? “*Yürokömünizm*” ve *Devlet*, bu canalcı soruda da yürekleri ferahlatıyordu:

“Günümüzün bloklar dünyasında, öteki Batı Avrupa ülkeleri gibi İspanya da sınırları net belirlenmiş bir siyasal, ekonomik ve askersel alanda yer almaktadır. Bu gerçeği gözardı etmeye niyetli değiliz. Bizim tutumumuz nedir?

“Bizim tutumumuz, gerçeklerden koparak, şu veya bu biçimde Sovyetler Birliği etrafında toplanan öteki alana geçmek değildir. Biz, ülkemizin kendi özelliklerini koruyacağı, sosyalizme yönelen ve Sovyetler Birliği ile ABD'den bağımsız olan halkların Avrupasını amaçlıyoruz.”¹⁸

PCE, özellikle 1976 temmuzunda Roma'da yapılan MK plenumundan sonra, bütün çabalarını legal statü kazanmaya yöneltmişti. “PCE'siz demokrasi olmaz” eksenini etrafında güdüldü bir kampanya sürdürüyordu. Bu arada bazı hoş olaylar da oluyordu. Örneğin, MK üyeleri Madrid'in işlek caddelerinde çığlık çığlığa partiye giriş formu dağıtıyorlar. Polis gelip kaldırımı işgal ettikleri için kısa bir süre gözaltına alıyor. Sonra, Carrillo, “gizlilikten” çıkıp 10 Aralık 1976'da bir basın toplantısı yapacağını duyuruyor. Salon tıklım tıklım. Derken Carrillo

“ortaya çıkıyor”. Polis, İspanya’ya giriş vizesini soruşturmak üzere karakola davet ediyor. Ama Carrillo bu har-gür arasında, dünya basınına proletarya diktatörlüğü fikrinin eskidiğini ilan edecek kadar fırsat buluyor!

Aslında Suarez, — Carrillo’nun gayretli yardımlarıyla — siyasal eliti PCE’nin legalizasyonuna hazırlamıştı. Bir tek ordudan çekiniyordu. O yüzden, idari karar almayıp sorunu Yüksek Mahkeme’ye yolladı. Mahkeme müracaatı incelerken, Enrique Berlinguer’le Georges Marchais yürokomünist dayanışma için Madrid’e koştular. Demeçler verip PCE’nin legalizasyonunu rica ettilerse de Yüksek Mahkeme ateşi eliyle tutmak istemedi. Dava adli değil, siyasidir diyerek topu Suarez’e geri gönderdi.

Suarez, çaresiz, legalizasyon kararnamesini hazırlayıp çekmecesine koydu. Kararnamenin ilanını, garnizonların boşaldığı ve subayların izinde olduğu Paskalya tatiline (9 Nisan 1977) zamanladı. Ordu gafil avlanmıştı. Sert bir protesto yayınlamakla yetinmek zorunda kaldı. Orduyu daha fazla kızdırmamak için “aşırı sol” partiler legalize edilmedi. PCE de militanlarına legalizasyonu kutlama gösterileri yapmama direktifini uçurdu. Tansiyon yükselmesin diye Bask’daki genel grevi desteklemedi.

Bu arada başbakan Suarez de seçimlere bir parti hazırlıyordu. Mayıs 1977’de kurulan *Union de Centro Democrático* (UCD), 14 küçük partiyi, “aparatchik” denilen devlet kadrolarını ve *Movimiento*’nun işsiz kalan “siyasetçilerini” bir çatı altında toparlıyordu.

Yapıştırma bir örgüttü. Onu yanyana tutan tek unsur devlet partisi olmasıydı, yani, devlet iktidarına yaslanmasıydı. UCD'nin doğru-dürüst bir taban örgütü yoktu. Seçim kampanyasında yerel mülki amirliklerin örgütünden yararlandı.

Sağın ikinci alternatifi, Frankocu geçmişe daha sadık olan *Alianza Popular* (AP) idi. AP'nin UCD'ye göre daha homojen bir yapısı vardı.

Bu alternatif sıralaması, seçim kampanyası için burjuvazinin sağladığı para miktarında da yansıdı. Kampanyada UCD 10 milyon dolar, AP 8 milyon dolar harcadı. Solun bütçesi oldukça mütevaziydi. PSOE 4 milyon, PCE 1,5 milyon dolarlık harcama yaptı.

Ve 1936'dan bu yana ilk genel seçimler 15 Haziran 1977'de yapıldı. %80 katılım oldu. UCD oyların %34.8'ini, PSOE %29.4'ünü, PCE %9.3'ünü, AP %8.4'ünü aldı.

Bütün burjuva yazarlar, seçim sonuçlarının PCE'nin örgütlü gücünü yansıtmadığını ve PSOE'nin hiç umulmadık bir başarı kazandığını söylüyorlar. Oysa, perşembenin gelişi çarşambadan belliydi. PCE, Franko'ya karşı gerçekten imrenilecek bir savaş veren o yetişmiş işçi müfrezelerini legalite uğruna dizginlemişti. PCE, evinde oturan küçük burjuvaya kendini beğendirme derdine düşecek yerde, hareketlenmiş yığınların çoğunluğunu kazanmak üzere işçi alaylarını sokağa dökseydi bugün İspanya bambaşka olabilirdi. En azından, burjuva demokrasisi içinde erimemek için elden gelen herşeyin yapıldığını söylemeye hakkımız

olurdu.

PSOE, ülke çapında örgütlülük, yığın ilişkisi ve yetişmiş kadro açısından hiçbir zaman PCE'nin yanına yaklaşmadı. Durum böyleyken, sol adına, sosyalizm adına PCE'den daha çok oy aldı. PSOE, bu seçim başarısını, kendi örgütlü gücüne değil, doğrudan doğruya, PCE'nin kendi bindiği dalı kesen kuyrukçu siyasetine borçludur. PSOE, iktidara o kadar hazırlıksızdı ki, UCD'nin seçimi kazanmasına adeta sevindi. Bir-iki ay sonra %4.3 oy alan bağımsız sosyalist partiyi kendine kattığı halde, hükümete gelmek için UCD'yi hiç zorlamadı.

PCE, seçim sonuçlarını yenilgici bir anlayışla değerlendirdi. AP'nin %8.9 oranında oy almasını büyük tehlike olarak niteledi. Galiba faşizm tırmanıyordu(!) O halde, AP'ye karşı Suarez hükümeti desteklenmeliydi! Carrillo, "İtalyan usulü hükümet" sloganıyla ortaya çıktı. Bu, bazı küçük ödünler karşılığında zayıf hükümetlere dışardan destek verme demektir.

Suarez, PSOE'nin gelecek seçimlere kadar yakasını bırakma taktiğinden ve PCE'nin faşist tırmanışa(!) karşı "İtalyan usulü hükümet" sloganından bol bol yararlandı. Doğrusu buna çok da ihtiyacı vardı. Çünkü ara dönemin işleri daha bitmemişti. Anayasanın hazırlanıp halkoyuna sunulması gerekiyordu. Sonra, ekonomide uzun bir süredir kriz başgöstermişti. Son birkaç yıldır çığırından çıkan grev hareketlerini "ekonomik olarak kabul edilebilir" sınırlara çekebilmek için özellikle PCE'nin işbirliği elzemdi.

Suarez, 5 Ekim 1977'de, bütün parti liderlerini toplayarak Moncloa oteline kapandı. Resmi açıklamaya göre, Moncloa'da ekonomik krize çare aranıyordu. Aslında düpedüz grev hareketleri üstüne pazarlık edildi. Yirmi gün sonra, Moncloa Paktı olarak ün kazanan, kırk sayfalık bir metin imzalandı. Sendikaların İç Savaş'ta el konan mallarının geri verilmesi gibi bir-iki ödüne karşılık olarak işçilerin 1978'de öngörülen %20'lik enflasyon oranından fazla ücret artışı istememeleri kabul edilmişti. Moncloa Paktı, inanılmaz bir satış belgesi idi.

Suarez, anayasayı da buna benzer yöntemlerle kotardı. Anayasa, Aralık 1978'de halkoyuna sunuldu. %87.8, olumlu oy verdi.

Tablo 2
350 üyeli Cortes seçimleri

	1977 Saylav sayısı	1979 Saylav sayısı	1982 Saylav sayısı
UCD	165	167	12
AP	16	9	106
PSOE	118	121	202
PCE	20	23	4
Katılım oranı	%77	%67	%78

Robert Graham, *Spain, Change of a Nation*, s.310

Suarez'in yapıştırma partisi UCD 1979 seçimlerini de kazandı ama ara dönemin işlemlerini bitirdiği için ertesi yıl çözülmeye başladı. Suarez, bunun üzerine, başbakanlık ve parti başkanlığından 29 Ocak 1981'de istifa etti. 1982 seçimlerinde UCD silindi. Uzun süre deneyimsiz kadrosuyla hükümete gelmekten çekinerek hazırlık yapma yolunu tutan Gonzalez, 1982 seçimlerinde rahat bir çoğunluk sağladı.

9. Franko sonrasında işçi hareketi

1977 seçimleri ve Moncloa Paktı, işçi hareketini burjuva demokrasisi içinde eritme manevrasının iki önemli dönemeçi oldu. Fakat, PSOE ve PCE'nin boğucu etkilerine rağmen işçi hareketinin şahlanmışlığı kolay kolay durulmadı.

Tablo 3

	1976	1977	1978
Grevde geçen saat sayısı	156 milyon	110 milyon	68 milyon
Grevci işçi sayısı	2 milyon 956 bin	3 milyon 265 bin	4 milyon 183 bin

Tablo 3'den görülebileceği gibi, bu yıllarda greve çıkan işçi sayısında artış kaydedildi. Bu, işçilerdeki hareketliliğin, eyleme dönüklüğün artarak sürdüğünü gösterir. Peki ama, eylemci işçi sayısının artışına rağmen, eylemde geçen saat sayısının azalmasını nasıl yorumlamalı?

Bizce bunun en önemli nedeni, Franko'nun ölümünden, özellikle 1977 seçimlerinden sonra işçilere öncülük yapılmadığı için grevlerin siyasal niteliğinin sönmesi ve ekonomik istemlerin yeniden ön plana çıkmasıdır. İşçilere siyasal hedef gösterilmemesi, bütün toplumun sözcülüğünü yapmaktan gelen misyon duygusunu, dolayısıyla eylemdeki kararlılığı aşındırdı. İşçiler, toplumun öncülüğünden, yalnızca kendi ekonomik çıkarlarının sözcülüğüne doğru itildikçe, savaşımın pek tadı-tuzu kalmadı. Grevde ısrar azaldı.

Tablo 4

Yıllara göre gerçek ücretlerdeki artış oranları (%)

	1974	1975	1976	1977	1978	1979
İspanya	8.9	9.9	10.7	4.5	5.5	6.8
İtalya	2.4	8.2	3.8	7.1	3.3	2.8
Fransa	4.8	4.9	4.1	3.0	3.5	2.1
F. Almanya	2.4	2.6	2.4	3.6	0.1	3.1
İngiltere	1.4	1.6	6.9	-10.4	5.1	2.0
ABD	-2.4	-0.4	2.1	2.6	0.8	-2.6

Robert Graham, *Spain, Change of a Nation*, s.312

Siyasal anlamda toplumu etkileyeciliği azalsa da, ayağa kalkmış bir işçi sınıfının savaşı olduğu için, bu yaygın grevler, iş ve yaşam koşullarının iyileştirilmesinde önemli kazanımlar getirdi. Tablo 4'den (Bakınız s.65) görülebileceği gibi, İspanya işçi sınıfı, bu dönemde, ekonomik olanakları çok daha geniş olan ülkelerdeki müfrezelere göre en yüksek oranda ücret artışları sağladı.

Huarte Biraderler holdinginin sözcüsü Blas Calzada, 1976 ocağında şöyle konuşuyordu:

“Komünist partisinden korkmuyorum. Beni asıl endişelendiren, komünistlerin bugünkü resmi sendikalar içinde oynadıkları roldür. Serbest sendika seçimlerinde farklı görüşler açıkça ileri sürülemediği için, komünistler işçilerin kontrolünü elde tutuyorlar.”¹⁹

Sınıf savaşının öteki ucunda tuttuğu yerin bilincindeki burjuva, durumu ne kadar berrak değerlendiriyor. Belki oportünist partinin korkulacak bir yanı kalmamıştı ama, toplu gücünü böldürmeyen işçi hareketi, burjuvaya daha çok korkulu rüya gördürebilirdi. Onun için, *İşçi Komisyonları*'nın, Portekiz'deki *Intersindical* gibi, İspanya'nın tek sendikal örgütü olarak yükselmesinin önüne geçilmeliydi.

Burjuvazinin “sendikalarda farklı görüşlerin serbestçe ifade edilmesi”nden amaçladığı, *İşçi Komisyonları*'nın tartışılmaz otoritesini sarsarak işçi hareke-

tini bölmekti. Gelgelelim, *Komisyönlör* dışında işçiyle bağı olan, yıllar içinde deneyim biriktirmiş doğrudürüst sendikal kadro yoktu. Sosyalistlerin UGT'si yerlerde sürünüyordu.

Burjuvazinin siyasal alternatiflerinin yetersizliği gibi, sendikal alandaki çavuşlarının da hazırlıksızlığı, geçiş sürecinin alabildiğine yavaşlatılmasının bir başka nedeni oldu. Zaman kazanmak, burjuvazinin ana taktiğiydi. Bu nedenle, dikine sendikaların kaldırılıp, sendika kurma serbestliğinin getirilmesi 1977 nisanına kadar sarktı. Dahası, *İşçi Komisyonları* dışındaki sendikalara örgütlenme olanağı vermek için sendika seğıimleri 1978 kışına kadar geciktirildi.

İşçi Komisyonları ile UGT arasında sendika seğıimlerinin yöntemi üstüne ilginç bir tartışma yürüdü. *Komisyonlar*, 250'den az işçi çalıştıran işyerlerinde "açık liste", 250'den çok yerlerde "kapalı liste" çıkarılmasından yanaydı. "Açık liste", işçilerin doğrudan doğruya güvendiği adaylara oy vermesi, "kapalı liste" ise, tek tek kişilere değil, sendikanın gösterdiği listenin tümüne oy verilmesi demekti.

UGT, bütün birimlerde "kapalı liste" çıkarılmasını savunuyordu. Böylece, sosyalist etiketten ve siyasal planda PSOE'nin aldığı oylardan yararlanmak istiyordu. "Açık liste"nin, yıllardır işçinin savaşına öncülük eden, fabrikada güven biriktirmiş çok sayıda kadrosuyla *Komisyonlar*'dan yana çalışacağı belliydi. Sanayi işçileri arasında yapılan anketler, bu işçilerin "açık liste"yi tercih ettiklerini gösteriyordu. Bu durumda, karma bir yöntem kabul edildi.

1978 ocak ve mart ayları arasında yapılan seçimlerde, *İşçi Komisyonları*, temsilciliklerin %35.8'ini, UGT %22.7'sini kazandı. Geriye kalan temsilcilikler marjinal sendikalara ve bağımsızlara gitti. Sonuç, *İşçi Komisyonları* için hiç de fena değildi. Çünkü, PCE'nin kuyrukçu siyasetine rağmen, *Komisyonlar* işçi hareketindeki kilit konumunu korumuştur. Önemli sanayi bölgeleri ve belirleyici fabrikalar yine *Komisyonlar*'ın elindeydi.

Sonra, UGT'nin %22.7'lik oyu, onun örgütsel durumunu yansıtmaktan uzaktı. Gerçekte UGT'nin toplu sözleşmeleri ve günlük sendikal işleri yürütebilecek deneyimli kadrosu çok azdı. Bu yüzden, UGT, işleri yüzüne-gözüne bulaştırdığı, tabanına laf geçiremediği için, patronlar nazarında bile ciddiye alınamıyordu.

Burjuvazinin sendikal hareketi bölme taktiği, 1979'da UGT ile doğrudan işbirliğine dönüştü. Bu tarihte, hükümet, İşverenler Federasyonu ve sendikalar ilk kez toplumsal anlaşma görüşmelerine oturdular. *İşçi Komisyonları*, görüşmelerin işçi sınıfına karşı bir yönde geliştiğini söyleyerek toplantıdan çekildi. UGT, görüşmelere devam etti.

Toplantılarda ne konuşulduğunu, dönemin başbakan yardımcısı Fernando Abril Martorell, yıllar sonra 1983'de bir İngiliz gazetecisine anlattı.

Bu anlatılanlara göre, İşverenler Federasyonu ve hükümet, *Komisyonlar*'ın dışında bir güç olabilmesi

için UGT'ye her türlü stratejik bilgiyi aktarmışlardı: Hangi sektörlerde hangi fabrikalar ne kadar vermeye hazırdır, hangi fabrikalar zor durumdadır, nerelerde grev yapılabilir, nerelerde ücret artışı için işçilere hiç söz verilmemelidir vb. Hatta, beraberce, UGT'nin "çağıracağı" ve kısa bir grevden sonra "kazanacağı" bir dizi grev planlamışlardı.²⁰

Suarez hükümeti ve İşverenler Federasyonu'nun bu gayretleri sonucu, UGT 1980 sendika seçimlerinde temsilciliklerin %30'unu aldı. *İşçi Komisyonları* ise temsilciliklerin %31'ini korudu.

1982 seçimlerinde, UGT %36'ya, *Komisyonlar* %33'e çıktı. *Komisyonlar*, siyasal ortamdaki "sosyalist" rüzgarlara karşı inatla direniyordu. Evet, işçilerin çoğunluğu belki PSOE'ye oy veriyordu ama aynı işçiler, sendika sözkonusu olunca, komünistlerin etkinliğindeki *İşçi Komisyonları*'ndan vazgeçmiyordu.

PSOE'nin bütün gayretlerine rağmen UGT, geçen zaman içinde, örgütlülük ve yığın etkisi açısından *Komisyonlar* ile arasındaki farkı kapatamadı. 1 Mayıs 1983 gösterilerinde bu fark, çok çarpıcı bir biçimde ortaya çıktı. Bu tarihe kadar, 1 Mayıs gösterileri ortak yapılıyordu. 1983'de anlaşmazlık çıktı, iki sendika da ayrı gösteri örgütledi. *Komisyonlar*, UGT'nin toparlayabildiğinin 10 katından fazla işçiyi 1 Mayıs alanına çıkarmıştı!

10. Sonuç

İspanya'da faşizmin çözülüşü, emperyalizmin iflas eden çıplak diktatörlükler için öngördüğü "demokrasiye yavaş evrim" planının ilk uygulaması, bir bakıma, ilk esinlendiricisi oldu. Türkiye de böyle bir "kontrollü geçiş" in içindedir. Bu yüzden, İspanya deneyi, birçok yanıyla Türkiye'de yaşadıklarımızı ve yaşamakta olduklarımızı çağrıştırıyor. R. Yürükoğlu yoldaşımızın *Faşizmin Çözülüşü*'nden öğrendiklerimizin bir anlamda tekrarı olarak, İspanya'nın özel-ulusal giysilerine bürünmüş olarak anlattıklarımızın toplu bir değerlendirmesini yapalım.

* * *

Faşizm, egemen sınıfın bir bütün olarak yönetmediği olağanüstü devlet biçimidir. Bu olağanüstü ve istisnai devlet biçimini, egemen sınıf için siyasal zorunluluk yapan, devrimci durumdaki acil "devrim tehlikesi"dir. Faşizmin devrimci durumu bastırıp görelî bir stabilizasyon sağlaması, aynı zamanda, onu, burjuvazi açısından siyasal bir zorunluluk olmaktan çıkarır.

Faşizm, erkin kullanımındaki keyfilik düzeyi ve toplumca benimsenmiş siyasal kanallardan yönetilenlerin rızasını alamayıp gibi birçok zayıflıkları içinde barındırır. Bu zayıflıklardan ötürü, burjuvazinin bütünü halkın basıncına karşı çok duyarlılaşır. Çünkü, halkın vazgeçilmez gördüğü temel hak ve özgürlükler

için savaşımı, belli bir yaygınlık ve derinlik kazanırsa, *bir bütün olarak burjuvazinin demokrat olmadığı çağımızda*, faşizmle birlikte burjuvazinin de sonunu getirebilir.

İspanya'da "bu gidişle ülkenin toplumsal ekonomik bir kaosa (devrimci duruma, okuyun) sürükleneyeceği" kâbusuyla uykuların kaçmasını, Türkiye'de Çağlayangil'in "mekanikte bir yasa vardır, çok sıkıştırırsan patlar" deyişini, burjuvazinin bu özgül durumdaki gelecek kaygusu olarak değerlendirmek gerekir. Bu gelecek kaygusuyladır ki, burjuvazi, mayalanmakta olan yeni "tehlike"ye karşı önlem olarak, olağan dolayısıyla daha güvenli bir yönetim tarzına doğru evrimleşebilmek için siyasal davranışa geçer.

Demek ki, burjuvazinin tümünün stabilizasyon sağlanıncaya dek faşizme verdiği destek de, dere geçildikten sonra, halkın basıncının şiddetine paralel olarak, her burjuva kesimin başka telden çalmaya başlaması da, bu iki durumda, değişik görünümelerde ortaya çıkan aynı "devrim tehlikesi"nden kaynaklanır.

* * *

Halk sınıflarının saldırısını dışarda tutarsak, faşizmin acil geliş nedeninin ortadan kalkması, otomatik bir ilişki içinde, o somut ülkenin alışageldiği burjuva demokrasisine yol açmaz.

Çünkü, *birincisi*, faşizmin ve yarattığı çıkarların, burjuvazinin yeni durumda oluşmakta olan genel

çıkarlarından görelî bir bağımsızlığı vardır. Bu görelî bağımsızlık, en azından, topluma uyguladıkları şiddetin hesabının sorulması tehtidi, faşist kliğin vargücüyle böyle bir gelişmeye karşı durmasını getirir.

İkincisi, faşizm, burjuvazinin devrimci durumdaki yönetemezlik sorununu gerçekte çözmez. Burjuvazinin birliği, faşizmin topluma uyguladığı şiddetten aldığı payla, geçici olarak sağlanır. Yönetemezlik sorunu, bu anlamda, tersinden çözülür. (Aslında sorunun özünün çözümü, bu sorunu, yani devrimci durumu doğuran derin ekonomik krizin çözülmesine bağılı olarak bilinmez bir geleceğe ertelenmiştir. Ancak, bu derinlerdeki yapısal kriz çözülmemiş olsa da, devrimci durum bastırıldığı için, yeni bir halk saldırısına dek, burjuvazinin yönetemezlik sorununun şiddeti azalmıştır.) Bu durumda, burjuvazinin yeni devleti örgütlemek için, yeni siyasal sistemi, partileri oluşturmak için, yani yeniden bir bütün olarak yönetebilir halde toplumun önüne çıkabilmek için zamana ihtiyacı vardır.

* * *

Faşizmi çözüme sürecine sokan belirleyici faktör, toplumda değişen güç dengeleridir. Burjuvazi içindeki tartışma, pazarlık, karşılıklı güvence alışverişi ve kışımların kızışması, bu değişen güç dengelerinin dışı vurmasıdır.

Değişen güç dengelerinin faşizmin monolitikliğini tehdit etmeye başlamasına, çoğu kez, bir "demokra-

siye dönüş" manevrası eşlik ediyor. Rejim, bu manevrayla, *bir liberalleşmeyi değil*, fakat, güç dengelerindeki değişimin her anında, kendisi için en elverişli sonuçları devşirerek süreci sürdürmeyi hedefliyor.

Örneğin, Franko'nun — daha önce değil de — 1960'larda "organik demokrasi"den söz etmeye başlaması, 1966'da karikatür de olsa bir anayasa ve seçim işleyişi vermek zorunda kalışı, 1968'de *Movimiento* tüzüğündeki değişiklikler ve 1969'da Juan Carlos'un geleceğin kralı ilan edilmesi, bu "her yeni durumda en elverişli sonuçlar" zincirlemesini anlatıyor.

Türkiye'de yaşadığımız deneyde de benzer karakteristikler ortaya çıktı. Yaşanan aynı süreci ama daha hızlı gelişti ve cuntanın hesaplarını alt-üst etti:

"Türkiye'de faşist cunta, ... ülke içinde gözle görünür olmaya başlayan basıncı hafifletmek, Avrupa burjuvazisince daha kolay kabul edilir olabilmek için bir 'demokrasi' oyunu tezgahlamak zorunda kaldı. Anayasa çıkardı. Kemal'in sahte komünist partisi gibi üç parti kurdu. Kendisinden bağımsız siyaset izleme eğiliminde olan eski-yeni tüm siyasetçileri veto etti. Böylece planladığı, üç parti eliyle 'demokrasi' oyununu uzun süre yürütmek, bunlar arasında kurulacak tahtıravalliyle, öfke yükseldikçe boşaltmaktı. Bu hesap

kağıt üzerinde işleyebilirdi.

“ ‘Sivil yönetim’, ‘demokrasiye geçiş’ vs., gerçekte cunta bunların oyun kalmasını istiyordu. Hatırlarsanız, hatta önce *tek devlet partisi* için zemin yokladılar. Tutmayınca geri çekilip, bir başka yoldan amaçlarını elde etmek üzere üç parti kurdular. Toplumun cuntaya ve yaptıklarına nefreti nedeniyle ama bu kez bu partiler tam kukla olmaktan çıktılar. Üstelik üç başka parti daha kuruldu.

“Bu hepimizin bildiği gelişmeler, bu kadarıyla bile çözülme sürecinde faşist cuntanın taşıdığı iki karakteristiği açığa vuruyor: 1. Cunta, rejimi liberalleştirmek, demokrasiye geçmek eğilimi taşıyor, ya da başka bir deyişle, böyle oldum olası gidemeyeceğine göre, ‘demokrasiye geçiş’ *uzun ve yavaş bir süreç* olsun istiyor (ki aynı anlama gelir.) 2. Ancak, toplum çapında bu aşamada yeni ve geniş bir çatışmayı göze alamıyor ve bu nedenle her biçimlenen ortamda kendisi için en yararlı, ya da en az zararlı çözümü kabullenen bir taktik esneklik gösteriyor.

“Dediğim gibi, cuntanın hesabı kağıt üzerinde fena sayılmazdı. Ama işlemedi. Çözemediği ekonomik bunalım derinleşiyor, IMF için bastığı sahte istatistikler durumu kurtarmıyordu. Emekçi yığınların

durumu iyice ağırlaştırmıştı. Zaten baştan beri sınırlı olan yığın tabanını böylece iyice daralttığı için “demokrasiye geçiş” oyununu oynamaya başlamasıyla birlikte faşizmin çözülme süreci de başladı. Bu süreci yaratan Türkiye toplumundaki güç ilişkileridir.” (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, s.23-24)

Faşist diktatörlüğün verilen tavizleri ilk fırsatta geri mi alacağı, yoksa, toplumca yenileri koparılıp rejimin tamamen çözülmesine mi evrimleşileceğini, ya da, yeni bir devrimci durumun doğuşuyla birlikte yeni bir hesaplaşmaya mı gidileceğini, yine toplumdaki güç dengeleri belirliyor.

Gelişmelerin belli bir aşamasında faşizmin öngördüğü asgari monolitiklik derecesiyle uyum göstermeyen bir çok sesliliğin ortaya çıkması ve bu çok sesliliğin devlet ve toplum düzeninde fiili ya da hukuksal değişikliklere yol açması, faşizmin çözüldüğünün işareti oluyor.

* * *

“(‘Demokrasiye yavaş evrim’ — İ.S.) demokratikleşme savaşının başını burjuva kesimlerin çektiği, proleter yerine *burjuva hegemonyasının* olduğu ülkelerde işliyor. İşçi sınıfı da çeşitli biçimler altında sınıf uzlaşmacılığı içine çekiliyor.” (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, s.82)

Sınıf uzlaşmacılığının bu türü, yığınlardaki, burjuvazinin şu veya bu kolunun demokrat olduğu yanılığısı üstüne inşa ediliyor.

Sonra, örneğin İspanya'da, "demokrasi" için monarşi ve burjuva liberallerle cephele kurulması, legalite uğruna "devrim yapmayacağız" diye sözler verilmesi, yığın eylemlerinin dizginlenmesi, Monkloa paktıyla burjuva Suarez hükümetinin isteklerinin yerine getirilmesi, yığınlardaki bu yanılığının üstüne tuz-biber ekliyor.

İspanyol yürokomünistleri, yığınların demokrasi için ayağa kalktığı en kritik dönemde, yığınlara demokrasinin genişletilmesi işini bizzat ele almalarını hedef gösterecek yerde, "PCE'siz demokrasi olmaz" diye ortaya çıktılar. Bir yıl boyunca parti siyasetlerini yalnızca bu, ama yalnızca bu eksen etrafında ördüler. En sonunda burjuvazi böyle bir partiye "özgürlük" verdi. Ve böylece demokrasinin geldiği anlaşıldı! Yığınların gözünde başbakan Suarez ve kral Juan Carlos'un şahsında "iyi burjuvaların demokrat olduğu" yanılığısı güçlendi.

Bu yanılığıya karşı, *çağımızda burjuvazinin hiçbir kesiminin demokrat olmadığı gerçeğinin*, yığınlara her durumda ısrarla benimsetilmesi, genel demokrasi kavgasının belkemiğidir. Demokrasi kavgası ancak bu eksen etrafında anlamlı başarılar kazanabilir.

"Siyasal anlamda *demokratikleşme*, devletin kurum ve kişilerinin işlevleri, güçleri ve görevlerin ve bu devlet kurumlarıyla

toplum arasındaki ilişkilerin *çoğunluğun iradesiyle* belirlenmesidir." (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, s.30)

Kapitalizm altında, çoğunluğun iradesinin tam ve özgür olarak oluşabilmesinin önündeki en büyük engel, burjuvazinin sınıf egemenliğidir. Bir avuç azınlık olan burjuvazinin tahakkümü sürdükçe, o ülkede gerçek demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Burjuvazi, *birincisi*, bu anlamda demokrat değildir.

İkincisini ve özel olarak Türkiye, İspanya gibi geçiş kuşağı ülkeler burjuvazisini ilgilendiren yanını, 5(1). Kongre kararlarından okuyalım:

"Tüm dünyada burjuva devletinin bürokratik merkezîyetçi yapısı hem ekonomik ilerlemeye, hem kapitalizmin bunalımının derinleşmesine, emperyalizmin giderek daha gericileşmesine denk düşer biçimde merkezileşmektedir. Güçlü ekonomilere sahip, bunalımları daha az ciddi olan emperyalist ülkelerde bu merkezileşme, burjuva demokrasisi ile şimdilik yanyana yürüyebiliyor. Oysa Türkiye gibi, ekonomik bunalımların ve onun üstünde yükselen toplumsal-siyasal bunalımların derin olduğu ülkelerde batı tipi burjuva demokrasisi bile merkezîyetçilik isteyen yapıya ayak bağıdır. Türkiye öyle bir aşamaya

varmıştır ki gerçek anlamda siyasal özgür yaşam, ancak *devrimle kazanılabilecek bir demokrasi* sorunu olmuştur.” (TKP, *İşçinin Sesi* 5(1). Kongre, Belgeler, s.40)

* * *

Faşizmin çözülüşü sürecinde ve nasıl bir demokrasi sorunun henüz çözüme bağlanmadığı ara dönemde, egemen sınıfın işbölümü içinde her koldan geliştirdiği siyasal davranışının özü, halk sınıflarının demokrasi kavgasını burjuva hegemonyası altında eriterek, geleceği, yani burjuva diktatörlüğünü kurtarmaktır. Yığınlara bunu açıklayacak yerde, örneğin DYP'ye, SODEP'e, DSP'ye demokratlığın yakıştırılması, cephe davetiyelerinin çıkarılması, burjuvaya, tam da onun istediği gibi, demokrasi kavgasında alternatif oluşu bahşetmek demektir.

Faşizme karşı, faşist olmayan burjuvaziyle “cephe taktiği”, başlıca iki türlü gerekçelendiriliyor. *Birincisi* — ki gözü dönmüş oportünizmin gerekçesidir — açıkça, faşizme karşı burjuva demokrasisini savunuruz, diyor. Adam, cephe olsa da olmasa da, burjuva hegemonyasını baştan kabul etmiş. Bize söylenecek söz kalmıyor. *İkincisi*, demokrat olduğunu iddia eden burjuva siyasetçileri cepheye çağırırız, gelmezlerse anında, gelirlerse zaman içinde onları yığınlara teşhir ederiz, diyor. Yani, burjuvazide olmayan bir meziyeti var gösterme komplosuna başvuruyor.

Aslında ikisinin de temelinde, yığınların bilincine karşı işlenen yanı cinayet yatıyor. Bunu Lenin'den okuyalım:

"Sosyalist-Devrimciler ve Menşevikler, burjuvazi ile demokrasi arasında gözde bir burjuva ilişkilendirmeyi yineliyorlar. Fakat, özünde, böyle bir ilişkilendirme, elmayla armudu karşılaştırmak kadar anlamsızdır." (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İngilizce basım, c.25, s.369)

Böyle bir ilişkilendirmeyi, günümüzde TKP menşevikleri de yapıyor. DYP'nin propagandası demagoji değildir, diyorlar. Yani, DYP'de demokratlık keşfediyorlar.

Yığınların bilincinde, burjuvazi ile demokrasi arasında sahte bir ilişkilendirme zaten vardır. Asıl üstüne gidilmesi gereken buyken, hangi "taktik" endişelerle olursa olsun, yığınların önünde burjuvaya demokrat iltifatı yapılırsa, yığınlardaki bu yanılğı daha da güçlenir ve burjuva hegemonyasına "sol"dan destek olunur.

* * *

"Demokrasiye yavaş evrim" in bir başka karakteristiği de, yığınlara her koldan aşılınmak istenen bekleyişçilik fikridir.

Örneğin İspanya'da Franko'nun ölümü beklendi,

Siyasal Reform Yasası'nın çıkması beklendi, PCE'nin legalizasyonu beklendi, "demokrasi sınavı" vermek için Haziran 1977 seçimleri beklendi. Daha sonra, "faşizm tırmanıyor, Suarez hükümetini destekleyelim, zaman kazanırız" dendi, "şu Monkloa Paktı nasıl işleyecek, bir bakalım" dendi, "hele bir sendika seçimlerini de atlatalım" dendi. Yerel seçimler dendi, genel seçimler dendi, sonra bir de bakıldı ki, yığın hareketliliği geriye kayıyor, o zaman da, herhalde, "gelecek sefere" dendi!

Bu süreç dikkatle incelenirse, gerici sınıfın yöneticiliği nasıl elde tuttuğuna ilişkin bazı ipuçları ele geçiyor. Burjuvazi ne yapıyor? O toz-duman içinde, her defasında bir yolunu bulup, bütün siyasal süreçleri, *kendi getirdiği bir öneri ya da yönlendirdiği bir tartışma* etrafında topluyor. Hep bir adım önde duruyor, böylece, geçilecek yolu belirlemede öncelik kazanıyor. Süreçler istenmedik açınımlar gösterirse, çevirme yapıp önüne geçiyor, itiş-kakışa yine "kabul edilebilir" bir yola sokuyor. Sonuçta, çeşitli burjuva kesimlerin nesnel bir işbölümü içinde toplumu sürükledikleri dolambaçlı geçitlerde, yığınların enerjisi tüketiliyor.

Benzer bir süreç — şimdilik — Türkiye'de de yaşanıyor. Bu süreç, "demokrasi takvimi"nin yanibaşında uç verdi. Türkiye'de olabileceği kadarıyla "kontrollü" gelişti. Şimdilerde, Çankaya'sı, Özal'ı, Demirel'i ve Ecevit'iyile burjuvazinin bütün kolları, topluma, bir takım ara menzillerin üstünden ufki bakışla, 1988 seçimlerini hedef gösteriyor. Cindoruk,

"Zincirbozan'da, Türkiye'nin yönetiminde söz sahibi olan iki ayrı çizgi anlaşmaya vardı, ileride tarih bunu yazacak" diyerek, nesnel işbölümünün çoktan bilinçli uzlaşmalara yükseldiğini açık etti. (İşin garibi, sol hareketin ezici çoğunluğu da, rejime faşist demenin ağır yükünden kurtulmak için gözlerini 1988'e dikmiş bir görünümüdür.)

Burjuvazi, bu git git bitmeyen menziller silsilesiyle, hem yığınların öfkesini azar azar boşaltarak kendi güçlerinin bilincine varmalarını engellemek, hem de, her defasında düzen birşeyler veriyor görüldüğü için, *burjuva legalist alışkanlıkları, burjuvanın şu veya bu koluna güveni güçlendirmek* istiyor. Böylece, burjuvazi, demokrasinin genişlemesini kendi istediği sınırlarda tutmayı amaçlıyor. Bir başka deyişle, demokrasi burjuva hegemonyasında "genişliyor"!

O halde, demokrasinin genişlemesi işini bizzat yığınların ele alması için, bu savaşta proleterya hegemonyasının sağlanması için, en başta, devrimci partinin, yığınların burjuva legalist alışkanlıklarına, burjuvanın şu veya bu koluna güvenine taviz vermeyen bir siyaset izlemesi gerekir. Başkacası, burjuva demokrasisi içinde erimeyi daha baştan kabullenmek olur.

* * *

"Yığınsal haberleşme ve ulaşım araçlarının bugünkü gelişme düzeyinde burjuvazinin getirdiği sözümona çözümleri, egemen

sınıfın siyasetini eleştirmek önemlidir ama komünistlerin bu gerici 'çözümlere' karşı mutlaka *pozitif alternatifler* getirme zorunluluğu vardır. Pozitif alternatifler yığınların siyasal bilinci ve devrimci eylemlerini arttırmada bugün geçmişe oranla çok daha büyük bir rol oynayacaktır.

"Partimizin *aktif demokrasi programı* böyle bir pozitif alternatiftir." (TKP-İşçinin Sesi 5(1). Kongre, Belgeler s. 43)

Ülkenin vardığı aşamanın gerektirdiği demokratik düzeyini ifade eden pozitif alternatiflerin, halk sınıflarının demokratizmini harekete geçirmede canlalıcı önemi vardır. Halk sınıflarının demokratizmi, gürül-gürül akmaya başlayınca, en geniş burjuva demokrasisini de parçalayıp ötesine geçer.

Dolayısıyla, en "demokrat" burjuva kesimlerin en "ileri" belgeleri, hareketlenen yığınları etkilemek açısından, bizimkilerin yanında çok sönük kalır. Yani, tarihsel misyonunun bilincindeki bir partinin yığınlara maledebileceklerinin, burjuvaca çevirme yapıp önüne geçilmesi asla mümkün değildir.

Burjuvazinin ölesiye korktuğu böyle bir demokratik düzeye, ancak ve ancak, yığınların eylemi *bağımsızlaşabildiği* oranda ulaşılabilir. *Bağımsız yığın eylemi*, her türlü burjuva ve küçük burjuva etkiden arınmış yığın hareketliliği demektir.

Yığınlar çağaacı güçlerini eylem içinde tanırlar. Yığınlar kendi güçlerini tanıdıka, eylemleri, bu yeni

farkına vardıkları güçlerine giderek daha çok dayanır. Yığınların kendi öz güçlerine dayanan eylemler, aynı zamanda, yığınların bilincini de devrimcileştirir. Burjuvazi ve kapitalizm önce kafalarda yıkılır ve bu bilinçle yapılan yığın eylemleri, artık, devrimci yığın eylemleridir, çağaçıcı vuruşun habercisidir.

Böyle bir gelişmeyi hazırlamak için, "mutlaka propagandamıza, ajitasyonumuza ekonomik haklar, demokrasi ve devrim için somut eylemler eşlik etmelidir.

"Komünist partisi propaganda örgütü olarak kaldığı anda ölmüştür, yığınların desteğini hiçbir zaman sağlayamaz. *Komünist partisi eylem örgütüdür.* Halkın istemleri için savaşımın örgütçüsüdür." (R. Yürükoğlu, *Faşizmin Çözülüşü*, s.112).

* * *

"Önümüzdeki dönemde siyasal çalışmanın üç vurgusu şöyledir:

"1. Her alanda, her yönde aktif, proleter yöntemlerle yürütülecek demokrasi savaşımı.

"2. Emekçi halkın acil-yakıcı sorunlarında yoğunlaşma.

"3. Yasal düzen içinde oluşan yapılarda çalışma. İşçi sınıfının yanısıra özellikle gençlik, sonra aydınlar ve sanatçı-

lar arasında yoğunlaşma.

“Türkiye halkının özgür, bağımsız yaşantısı, mutlu geleceği tek bir koşula, gericiliğe karşı savaşta işçi sınıfının hegemonyasına bağlanmıştır. İşçi sınıfına bu hegemonyayı yaşama geçirebilmek için Marksizm-Leninizmi doğru özümsemiş, doğru kullanan ve siyaset sanatıyla doğru birleştirebilen bir komünist partisi gerekiyor.” (TKP-İşçinin Sesi 5(1). Kongre, Belgeler, s:45-46)

TKP-İşçinin Sesi, bu göreve taliptir.

Notlar

1. Raymond Carr-Juan Pablo Fusi, *Spain, Dictatorship to Democracy*, s:1
2. José Maravall, *Dictatorship and Political Dissent*, s:21
3. *agy*, s:38, mülakat:10
4. *agy*, s:32
5. *agy*, s:82-83, mülakat: 1
6. *agy*, s:84, mülakat: 14
7. *agy*, s: 87, *Ante el Futuro del Sindicalismo*
8. *agy*, s:88, mülakat: 9
9. *agy*, s:89, mülakat: 10
10. *agy*, s:76, mülakat: 11
11. *agy*, s:77, mülakat: 10
12. *agy*, s:102, mülakat: 9
13. *agy*, s:103, mülakat: 3
14. *agy*, s:113, mülakat: 42
15. *agy*, s:116-117, mülakat: 47
16. Robert Graham, *Spain, Change of a Nation*, s:26
17. Raymond Carr, *Modern Spain*, s:169
18. Santiago Carrillo, 'Eurocommunism' and the State, s:105
19. José Yglesias, *The Franco Years*, s:9
20. Robert Graham, *Spain, Change of a Nation*, s:122.